

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrt leta 2 K 10 h; za
dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo
10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 20. zvezka.

	Stran
Spomini na dr. Frančiška Lampeta. (Spisal <i>dr. Evgen Lampe</i>)	609
Dr. Frančišku Lampetu v spomin. (Zložil <i>dr. Mih. Opeka</i> .)	614
O ta testament! (Novela. — Spisal <i>Podgoričan</i> .) [Dalje.]	615
Ob smrti. (Zložila <i>Ljudmila</i> .) I., II.	620
Novo življenje. (Povest iz našega trga. — Spisal <i>I. Kremen</i> .) [Dalje.]	621
Gospa Marija. (Z naših gorá. — Spisal <i>Fr. Kočan</i> .) [Konec.]	627
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek</i> .) [Dalje.]	632
Književnost	637
<i>Hrvaška književnost</i> . Knjige „Matica Hrvatske“ za l. 1900. Vjenceslav Novak: Posljednji Stipančići. Povijest jedne patricijske obitelji. — Pro Charitate. — <i>Poljska književnost</i> . — <i>Ruska</i> <i>književnost</i> .	
Glasba	639
<i>Missa solemnis</i> . — <i>Cerkvena pesmarica</i> . — <i>Slovanské hymny</i> .	
Narodno blago. (Nekaj vraž štajarskih Slovencev med Muro in Dravo. — Priobčil <i>Božidar Flegerič</i> .)	640

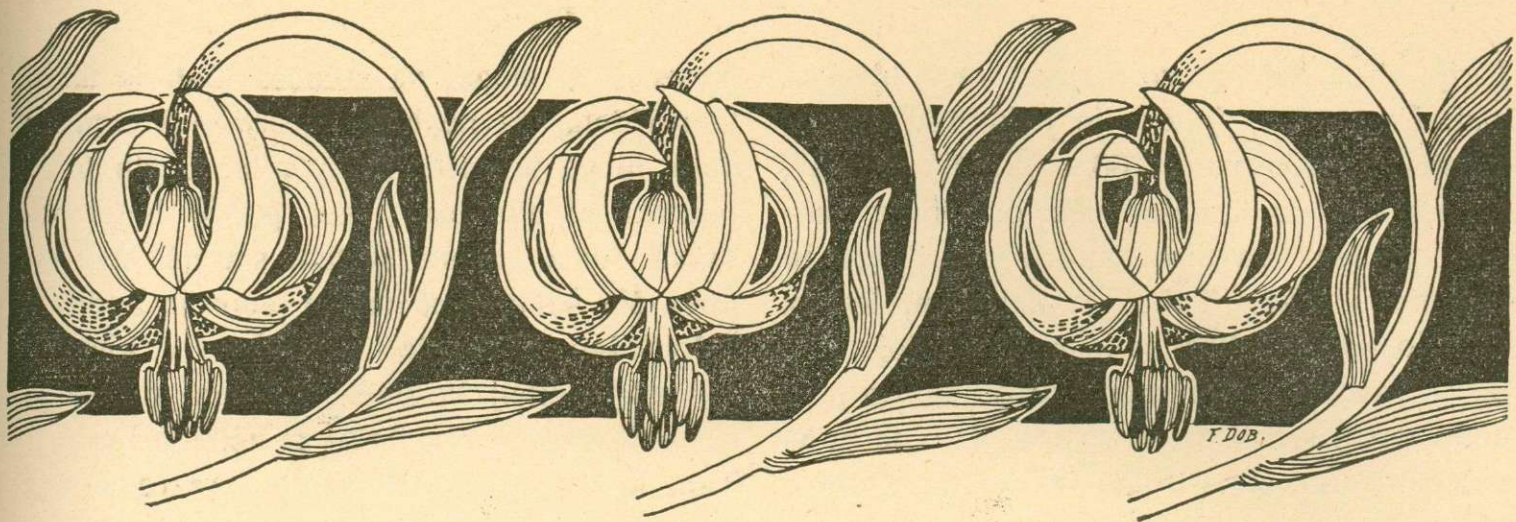
Na platnicah.

*Resolucije tiskovnega odseka na drugem slovenskem kato-
liškem shodu*. — *Naznanilo*. — *Darovi za Marijanišče*.

Slike.

† Dr. Frančišek Lampe	617
V molitev zatopljena. (Fot. <i>Jerkič</i> .)	624
Vaja v potrpežljivosti. (Slikal <i>H. Kretschmer</i> .)	625
Boj z levi	633

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in
XII. po 8 K.



Spomini na dr. Frančiška Lampeta.

Njegovo življenje.

Nikdar se še nisem tako težko pripravljaj na kak spis, kakor sedaj, ko mi dolžnost veli, opisati življenje nepozabnega ustanovitelja našega lista. Težko mi je to iz več razlogov. Ali se ne bo zdelo, kot da telesno sorodstvo in dušno sinovstvo, ki veže moje srce na rajnkega, vodi tudi moje pero, in da govori iz teh vrst bolj udana ljubezen, nego nepristranska istinitost? Ali ni pre zgodaj, pisati o njem že sedaj, ko stojimo, prevzeti od prve še ne premagane bolesi, ob sveži gomili?

Res je, da bo prihodnjost pokazala njegovo osebo v veliko jasnejši luči, kakor se tudi višina gorâ veliko veličastnejše vidi iz daljave, ko očesa ne motijo nizki griči, a že sedaj, ko premišljujemo, kako bi nadomestili njegovo izgubo z delavnimi in nardarjenimi možmi, bridko čutimo, koliko vrzel je naredila nemila smrt v naše vrste, ko nam je vzela njega. In tudi osebna ljubezen do njega me ne more odvrniti, da ne bi pisal teh vrstic, zakaj smelo lahko vprašamo: Ali je kdo med nami, ki ga je poznal natančno, ki je ž njim delal in živel, da ga ne bi ljubil in spoštoval?

Podati hočem za sedaj le suhi in kratki obris njegovega življenja. Naj nam druga spretnejša in nepristranejša peresa naslikajo

podobo njegovega značaja in ocenijo njegova dela!

To življenje je zunanje tako jednostavno in jednolično, da življenjepiscu ne podaje mnogo tvarine. Po času je kratko, saj obsega le 41 let, po prostoru, izvzemši nekaj potovanj, je stalno in skoro brez izpremembe. Saj ga nisi videl skoro nikjer drugje, nego pri altarju ali pri pisalni mizi. A notranja, duševna vsebina tega življenja je bogata in polna krasote. Duh je deloval neprenehoma in se ni dal ukleniti ne času ne prostoru ter je celo kljuboval vsem fizičnim zakonom, ki so ovirali njegovo neumorno gibčnost. V tihi sobici in v polumraku hišne kapelice sta razum in volja razvila bujno in plodovito delovanje, katerega sadove nam je podajalo njegovo neumorno pero. Sledeče podatke sem sestavil večinoma po izpričevalih in njegovih lastnih zapiskih.

Rojstna hiša mu stoji v Zadlogu v soseski Tisov vrh v župniji črnovrški pri Idriji. Svojo rojstno hišo je sam fotografiral in njeno sliko objavil v IX. letniku „Dom in sveta“ (1896) na strani 598. z naslovom „Kmetiško domovanje Zalogom“. Na desni je rojstna hiša, na levi gospodarsko poslopje, v sredi stoji njegova sestra z malim sinčkom. Precej zadaj za hišo se svet strmo znižuje, in med prijaznim bukovjem vodi kolovoz doli v dolino bistre Belice proti

Idriji. Pred hišo pa se razteza precej obširna zadloška ravan, katero je pokojnik popisal v istem letniku na str. 603. „Sredi gorovja“, tako piše tam, „malo niže od Otlice vsajena je lepa ravnina, skoro uro dolga in pol ure široka. Tukaj je Zalogom, kakor pravijo, in sam kraj se imenuje Zadlog. Žal, da je ravan preveč zaprta proti jugu in premalo zavarovana proti severu. Zato je podnebje hladno, zima dolga in poletje kratko; toča jako rada bije, in slana preti setvi dolgo v pomladi. Tla so suha, peščena; živih studencev ni, kar je zares nenavadno. Tako imajo tukajšnji ljudje le malo zemskih dobrot, a te so tem več vredne: namreč čist zrak, pridne roke in dobro srce. Vsi prebivalci kmetujejo. Kmetije so dokaj velike, ko bi bili le pridelki kaj boljši! . . . Vendar je pa Založan vesele narave, dobrega srca, bistrega uma. Nekdaj so se trudili skoro pri vsaki hiši, da so imeli kakega dijaka v šolah, a v sedanjih razmerah ne morejo.“ O domači govorici je zapisal sam ravno tamkaj to-le sodbo: „Gorjanci govoré po vipavskem načinu, mehko in blagoglasno. Založani pa, njih najbližji sosedje, govoré trdo in neprijetno. Tu se vidi, da so iz druge slovenske betve kakor oni. A gledé na besedno bogastvo in sintaktično pravilnost se smejo tukajšnji ljudje ponašati s svojo govorico.“ Pokojni si je v govorici vedno ohranil nekaj posebnosti domačega govora, njegov slog pa je zlasti v sintaktičnem oziru ravno zaradi tega tako mil in blagoglasen, ker je znal svojo domačo govorico spojiti s pravili književne slovenščine.

Praded Andrej, ded Matevž in oče Matija so bili vsi rojeni v tej hiši, so v njej gospodarili in tudi umrli. Oče Matija je bil drugič oženjen z Marijo Habe, in iz tega zakona je bil pok. dr. Frančišek Lampe rojen kot najmlajši dné 23. svečana l. 1859. Sedanji lastnik njegove rojstne hiše je Jakop Rupnik, ki se je oženil ž njegovo sestro Ivano.

Kot otrok je bil pokojnik zelo slaboten in bolehen. Posebno oči so ga silno bolele in skoro niso mogle prenašati svetlobe. Bliščalo se mu je tako zelo, da včasih po več

mesecev ni mogel na solnce. Mati je takoj izprevidela, da ne bo za težavno kmetijsko delo, in ga je odločila za šolo. Očetu to iz početka ni bilo prav, ker ga je hotel obdržati doma, saj sta se tudi starejša dva sinova šla šolat. Sedem let star je hodil v šolo jedno uro daleč v Črni vrh, kjer je bil tedaj učitelj Poženel. V drugi razred je šel v Idrijo, kjer je dobil za učitelja Ingliča. Tam je ostal in bil v tretjem razredu pod učiteljem Erženom, v četrtem pod Feliksom Stegnarjem. Ta zadnji učitelj šele je spoznal, kolika nadarjenost tiči v slabotnem in bolehnem dečku. Prej zaradi bolehnosti niti šole ni mogel redno obiskovati. Šolski ravnatelj je bil tedaj v Idriji Janez Juvan.

Jednajst let star je prišel v Ljubljano in vstopil v gimnazijo. Telesno je bil še vedno zelo slab. Njegovo že od narave zelo mehko srce je težko občutilo to slabost. Zelo hudo mu je délo, če so se hudomušni tovariši zato iz njega norčevali. Maščeval se pa ni nikdar, ampak zatiral solzo, ki mu je silila v oči. Ko je končal prvo šolo, umrla mu je mati dné 13. kimavca l. 1871. To je bil hud udarec zanj, tembolj, ker mu je mati bila poglavitna opora pri učenju. A na vso srečo je bil že dné 8. velikega srpana l. 1871. od knezoškofa Jerneja Widmerja sprejet v knezoškofijsko Alojzijevišče kot brezplačen gojenec. S tem je bil rešen gmotnih skrbij in se je mogel odslej z vsemi silami posvetiti izobrazbi. Že v prvi šoli je bil odličnjak, a njegov duh se je začel posebno razvijati v zgornji gimnaziji. V osmi šoli je imel v vseh predmetih odličen red, skozi celo zgornjo gimnazijo je bil vedno prvi med sošolci.

Profesorji, ki so ga učili, so bili Gnjezda, Zupančič, Melzer, Wurner, Konschegg, Marn, Pleteršnik, Tušek, Skubic, Podgoršek, Žakelj, Ahn, Gogala, Vavrù, Heinrich, in v sedmi in osmi šoli J. Nejedli za modroslovje. Vsem profesorjem je ohranil vedno hvaležen spomin, zlasti pa je razmerje med njim in med profesorjem Nejedlijem postalo s časom prav prijateljsko. Do smrti je ohranil zapiske iz njegovih modroslovnih predavanj, in ko je že sam bil profesor, se je rad ž njim shajal,

da sta se pogovarjala o modroslovnih predmetih. Posebno takrat, ko je pisal „Dušeslovje“, sta se večkrat posvetovala.

Prišel je čas, da se odloči za stan. Niso mu sicer izostale izkušnje, ki so ga vabile ven med svet in ga nagibale, da bi si izbral drug poklic — posebno ga je mikalo modroslovje —, a premagal jih je in uložil dné 13. vel. srpana l. 1878. prošnjo za sprejem v semenišče. V tej prošnji obljubuje, „da si bo od Boga izprosil poklic, in da bo z vzglednim vedenjem, z neutrudno pridnostjo in z gorečo vnemo za znanosti tega poklica se izkušal izkazati hvaležnega za milost sprejema“. Tej obljubi je ostal zvest do pičice, in nobena stvar na svetu ga ni mogla premotiti, da bi bil kdaj le v najmanjši reči odstopil od nje. Dne 24. vel. srpana je bil že od škofa Krizostoma Pogačarja sprejet v semenišče.

Novo življenje se je sedaj začelo zanj. Prej je njegov duh nemirno mislil hkrati na razne stvari in si s tem cepil svoje sile, sedaj pa se je posvetil jedino le svojemu poklicu in stanovski izobrazbi. Precej od začetka semeniškega življenja mu je bilo jasno, da prava učenost mora napredovati vsporedno s pravo ascezo, da se vzgoji popoln moški značaj, kakoršnega mora imeti duhovnik. Že takrat se je navadil, da je zjutraj ob štirih začel dan z molitvijo in potem delal neprestano do poznega večera brez odmora. Njegov napredek je bil zato vsekozi v vseh predmetih odličen. Pri tem so mu pa oči vedno delale velike težave. Včasih so ga tako bolele, da ni mogel sam ničesar čitati, ampak je naprosil tovariša, da mu je čital. Imel je tak spomin, da si je takoj vse zapomnil, in to je potem sam zase temeljito premislil in si vtisnil za vedno. Na koncu tretjega leta je bil posvečen v mašnika dné 27. malega srpana l. 1881. Novo mašo je pel dné 7. vel. srpana v Preski pri Medvodah. Ko je končal še zadnje leto semeniškega življenja, poslali so ga predstojniki v Gradec, da tam na vseučilišču dokonča bogoslovne nauke in se izobrazí še v modroslovju. S koliko vnemo se je učil bogoslovja, se iz-

previ di že iz tega, da je v devetih mesecih prestal vse štiri rigoroze in bil dné 28. rožnika l. 1883. promoviran doktorjem bogoslovja.

Takoj drugi dan (29. rožnika) je bil že nastavljen za podvodjo in ekonoma v ljubljanskem bogoslovnem semenišču. V tej službi je nadaljeval svoje učenje z isto pridnostjo, dasi mu jo je zdatno obtežila smrt vodje dr. J. Gogale dné 4. vel. travna l. 1884. Imel je voljnega duha, ki se je podal v vse razmere in se kmalu privadil vsakega dela. Zato je tu dobro vodil hišno gospodarstvo in razven tega prostovoljno bogoslovcem še dvakrat na teden predaval o modroslovju (n. pr. o modroslovnih načelih). Poleg tega je bogoslovce še vsestransko navduševal za znanstveno delo, posebno jih je nagovarjal k pisateljevanju in jim v mnogih prijateljskih sestankih vnemal pogum in dajal navodila za slovstveno delo. Pri tem ni pozabil, da je pobožnost mati bogoslovne vede in je to najlepše kazal s svojim lastnim vzgledom.

V tem času se je temeljito izobraževal v modroslovju. Bil je vpisan na modroslovni fakulteti v Gradcu in se je učil deloma doma, deloma tam. Dne 16. listopada l. 1882., torej še kot bogoslovec, je bil vpisan na graškem vseučilišču kot slušatelj modroslovja pod dekanom dr. Frischaufom, in že dné 6. vel. travna l. 1885. je dosegel doktorat iz modroslovja. Doktorska disertacija je imela naslov: „Die Causalität — ein Beitrag zur Erkenntnisstheorie“.

Ta čas je bila ravno prosta stolica za dogmatiko in fundamentalno bogoslovje na ljubljanskem bogoslovnem učilišču, katero je dotlej imel pokojni dr. Andrej Čebašek, Lampetov nekdanji učitelj. Pokojni kanonik je prosil za to službo — 28. vel. travna je bil že z izvrstnim uspehom naredil konkurzno izkušnjo — katero je takoj dobil od novega škofa dr. Jakopa Missie dné 30. kimavca in nastopil dné 1. vinotoka leta 1885. Pa ob istem času je želela tudi Vincencijeva družba, da prevzame vodstvo mladega, nadepolnega, a tedaj še jako siromašnega „Marijanišča“. To željo je smatral, kot je sam rekel, za prst božji, in je sklenil, da

prevzame vodstvo tega zavoda, saj je bil že prej v semenišču dobil veselje do mladinske vzgoje. Ta njegov sklep, ki je od njega pozneje zahteval toliko žrtev, je bil v največjo korist zavodu, in Vincencijeva družba ga je z veseljem sprejela in mu po svojem predsedniku proštu dr. Antonu Jarcu izročila vodstvo deškega sirotišča „Marijanišča“ dné 24. kimavca l. 1885. Zato mu je priznalo c. kr. učno ministerstvo učno usposobljenost dné 8. kimavca l. 1886., da je bil šolski voditelj tudi pred postavo.

Odslej je njegovo življenje bilo jednako do smrti. Živel je za cerkev, za narod, za resnico in lepoto in za mladino. Dné 31. grudna leta 1889. ga je knezoškof Jakop imenoval svojim konzistorijalnim svetnikom „zaradi izvrstnega delovanja v službi svete cerkve“ z željo, da bi še nadalje tako deloval „z neoslabljeno močjo in z isto vnemo“. Dné 7. sušca l. 1894. pa je bil prvič imenovan prosinodalnim eksaminatorjem za tri leta.

Petnajst let je vodil v „Marijanišču“ vzgojo sirot, šolski pouk in božjo službo v javni marijaniški kapelici. Tako je deloval hkrati kot šolnik in kot dušni pastir. Kot vodja ljudske šole je skrbel za njen vsestranski napredek tako, da je dobila pravico javnosti in se razvila iz jednorazrednice v štirirazrednico. Kot predstojnik je vodil tudi šolske sestre, katerim je bil zadnja leta izredni izpovednik. Zelo je skrbel, da se „Marijanišče“ povzdigne tudi v gmotnem oziru. Trudil se je, da mu pridobi dobrotnikov, in svoje lastne dohodke je večinoma sproti porabljal za marijaniške potrebe. Od l. 1894. je sam vodil celo gospodarstvo, katero pač ni bilo lahko, ker je imel povprek po 170 gojencev in 35 oseb za nadzorstvo in gospodarstvo. V tej primeroma kratki dobi je pridobil „Marijanišču“ hišo z vrtom, nakupil polja, in ko je potres l. 1895. zelo poškodoval „Marijanišče“, je z velikim trdom in z obilnimi lastnimi žrtvami popravil hišo, drugo z gospodarskim poslopjem dozidal in razširil gospodarstvo. Pred dvema letoma je „Marijanišče“ prevzelo tudi „Gospodinjsko šolo“, v kateri je zadnje leto poučeval

krščanski nauk. Poleg tega je v Mahrovi trgovski šoli učil od 1. vinotoka l. 1884. do 15. svečana l. 1891. verouk v italijanskem jeziku.

Kot učitelj si je tako v vseh stanovih vzgojil obilo hvaležnih učencev. Najbolj vestno pa se je vedno pripravljaj na bogoslovna predavanja v semenišču. Saj je znano njegovim učencem, kako je najtežavnejše bogoslovne predmete gladko in v klasični latinščini predaval na pamet, ne da bi rabil pri govoru kakega pripomočka.

Pa to mu je bilo še vse premalo. Hotel je učiti tudi one, ki niso mogli priti ž njim v osebno dotiko. Njegovo obširno znanje ni bilo len zaklad, ampak je živo vrelo na dan v mnogoštevilnih spisih. Že predno je stopil s spisi v javnost, pisal je mnogo sam zase, ne le za vajo, ampak iz neke prirojene potrebe, ki ga je gnala, da svojim mislim dá konkretno obliko in jih ohrani za prihodnjost. Pa komaj je stopil v javnost, začel se je tako resno baviti s pisateljevanjem, da mu je postalo drugi poklic. Kot bogoslovec je priobčeval že po listih in v „Glasih katoliške družbe“ npravstveno - praktične članke. 29. in 30. letnik „Glasov“ je tudi on uredil. Njegova samostojna dela so pač dovolj znana. Kot modroslovec nam je hotel podati celoten sestav vsega modroslovja. „Vvod v modroslovje“ je bila prva knjiga, ki naj bi uvedla Slovence v umevanje te težavne vede. „Dušeslovje“ je položilo temelj, na katerem je hotel sezidati ves sestav. Pa ker ga je vsestransko delo zadrževalo, da ni mogel nadaljevati tega velikanskega dela tako obširno, kakor je je zasnoval, izdal je „Cvetje s polja modroslovskega“ in zadnje leto je pisal estetiko v „Dom in svetu“ z napisom „O lepoti“. Tudi ta spis je hotel izdati kot posebno knjigo, pa smrt ga je v sredi prehitela. Bogoslovca se je pokazal v „Apologetičnih razgovorih“ in v „Obrambnih govorih“, posebno pa v svojem najlepšem delu, v „Zgodbah sv. pisma“, katere je sv. oče Leon XIII. ob letošnjem jubileju blagovolil sprejeti, mu zanje izrekel zahvalo in podelil apostolski blagoslov. Rad bi bil izdal še

knjigo o presv. Rešnjem Telesu, v kateri je hotel zbrati vso bogoslovno in modroslovno tvarino o tem nauku, a je umrl, predno je začel. Med vsposbudno in ascetično slovstvo spada devet letnikov „Drobtinic“, katere je on izdal in v vseh priobčil tudi svoje spise.

Kaj je pa storil pokojni gospod kanonik za prosep leposlovja in umetnosti, to izprevidi vsakdo, ki prelista trinajst letnikov „Dom in sveta“. V njem je nebroj njegovih daljših in krajših spisov. Poleg tega je pa kot tenkovesten urednik strogo pregledoval in popravljaval rokopise, kar je včasih zelo mučno delo, in še celo veliko slik je priredil.

Nemogoče nam je našteti še druge manjše spise. Bil je zlasti priden sotrudnik „Duhovnega Pastirja“, in tudi „Linzer theologisch-praktische Quartalschrift“ je prinesla včasih kaj iz njegovega peresa. Priden sotrudnik je bil „Matici Slovenski“ in „Družbi sv. Mohorja“.

S časom je tako štedil, da si niti najpotrebnejšega odpočitka ni privoščil. Na izprehod ni hodil. Poznal je samo pot v kapelo, v šolo in v tiskarno. Redkokdaj je šel kam na deželo, in takrat večinoma le, da bi zavodu koristil ali pa prinesel kako fotografijo za list. Dvakrat pa je šel na daljše potovanje. L. 1888. je romal na grob sv. Petra v Rim in pri tej priliki proučil poglobitve umetnostne zbirke v Italiji, leta 1891. pa je potoval v Egiptet in v sveto deželo, da si na lastne oči ogleda sveto-pisemske kraje. Na Dunaju in v Budapešti si je sam ogledal zavode, v katere je dajal delati ploče (clichés) za slike v „Dom in svetu“.

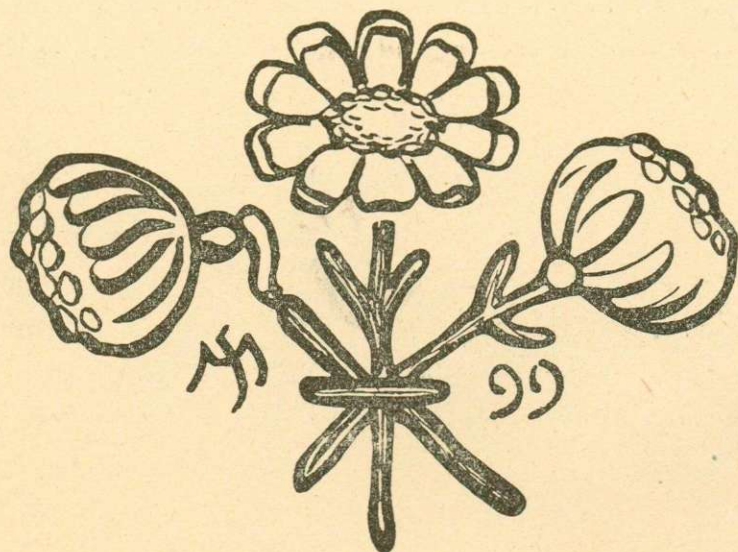
S tem sem na kratko omenil njegova glavna slovstvena dela, a to nikakor še ni

vse. Kako mnogostranski je bil njegov duh, se pač presodi iz tega, da se je zadnji čas bavil vedno bolj z gospodarskimi vprašanji. Posebno se je zanimal za osuševanje ljubljanskega barja ter sam marsikaj poskušal na tamošnjih travnikih, in mnogo časa je zadnja leta porabil za čebelarstvo, katero je sam gojil praktično v „Marijanišču“ in bil tudi predsednik „Čebelarskega društva“.

Tako je res delal pridno kakor čebelica. „Matica Slovenska“ in „Leonova družba“ sta ga izvolili za podpredsednika, in vsi dobromisleči Slovenci so se veselili in mu častitali, ko je bil dné 25. prosinca l. 1900. imenovan ljubljanskim stolnim kanonikom in dné 28. istega meseca kanonično vmeščen od knezoškofa dr. Antona Bonaventure Jegliča, s katerim ga je od nekdanj vezalo srčno prijateljstvo. Njeg. Veličanstvo cesar Frančišek Jožef I. je dovolil, da sta se XXIII. letnik „Drobtinic“ in VIII. letnik „Dom in sveta“ sprejela v cesarsko fidejkomisno knjižnico. Drugega odlikovanja ni dobil — in ga tudi nikdar iskal ni. Ko je dné 24. kimavca t. l. zatisnil trudne oči, je pač dobri Bog zvestemu služabniku dal zasluženo plačilo.

To je kratek obris življenja in delovanja pokojnega kanonika. Koliko zanimivih črtic iz njegovega občevanja z mladino in s pisatelji bi se dalo naštet! Trdno upamo, da ga njegovi dosedanji prijatelji po smrti ne bodo pozabili, ampak se ga spominjali v spisih in v molitvi ter skrbeli, da se ohranijo, razširijo in dopolnijo lepa dela, ki jih je zasnoval pokojnik.

Dr. Evgen Lampe.



Dr. Frančišku Lampetu

v

spomin.

Trudno zatisnil oko, k počitku si večnemu legel
 Ti, ki v življenju nikdar nisi pokoja iskal.
 Ti si umrl! O Bog, kako li naj to je resnica —
 v dušo nas reže kot meč samo beseda — umrl!
 Plakali torej zaman ob Tebi so deca-sirote,
 v neutešljivih solzah kruha, življenja prosèč...
 Vila zaman je roke ob postelji Tvoji bolniški
 Tvoja ljubezen srcá, ve d a, kraljica duhá...
 Hčerka iz božjih vrtov, umetnosti zôrna devica
 upala je trepečoè... zdaj si zakriva obraz...
 Vsi smo drhteli zaman za Tvoje, za drago življenje,
 zá-Te srcé in okó dvigali k nebu zaman...
 Ti si umrl, umrl! Oh téžko, kaj ne, je obstalo
 tisto čuteče srce, polno ljubezni in nad,
 polno velikih željà za dom naš in narod sirotni,
 polno najblažjih čutil, polno krepostne močí...
 Téžko omáhnila v mir je roka takó neutrudna,
 s kojo nesmrtnih si dél sebi gradíl spomenik...
 Téžko zaprl si oči, ki ž njimi si toliko žêlel
 videti, gledati kdaj složen in srečen svoj rod...
 Biti je moralo! — On, ki v stalnosti Svoji od vekov
 našo nestalnost motrí, k Sebi Ti vêlel je On;
 k Sebi Te On je pozval v obljubljeno, v drago deželo,
 kjer se minljivosti tek v večnost brezbrežno topí — —
 Biti je moralo, ah! — pokorno uklanjamo glávo,
 najsi nas peče bolest, najsi nam poka srcé!...
 Sládsko počivaj, naš brat! Po zêmlji tu jésen žaluje,
 tam, kjer prebiva Tvoj duh, p ô m l a d je večna domá.
 Tamkaj si Ti odpočij v ljubečem naročaju božjem,
 v miru, ki svet ga ne zna, v cilju vseh naših željà.

Dr. Mih. Opeka.



O ta testament!

(Novela. -- Spisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

XVII. „Tvoja hči je!“

Z Debeloglavom ni hotelo na bolje. Sicer je po leti še lazil okoli doma, toda za delo ni bil več. Eh, prehlajenje dá včasih človeku, da ima zadosti, in ako ga potem še naduha pritisne in leta, ni čuda, da se sklone pod toliko težo. Debeloglav je bil že priletan; vsled žalosti in bolezní se je pa še hitreje staral. Piškavo jabolko tudi prej dozori kakor zdravo. S starim je šlo h koncu, česar pa ni skrival sebi niti drugim.

„Odriniti bo treba za drugimi. Za zimo se naselim zdolaj pri sv. Ani. Globoko pod rušo se bodem odpočil in zopet ogrel. Oh, to se bo prileglo mojim kostem, pa tudi tebi, stara: vdova bodeš. Lahko boš poskusila z drugim . . .“

Maruša pa tega ni bila vesela. Eh, seveda je včasih režala nanj — kje si pa ne pridejo kaj navskriž? — pa vendar ga je ljubila, zakaj njen mož je bil. Hudo ji je bilo, ker je mož hujšal, in stregla mu je ljubeznivo in požrtvovalno. In kadar je stari omenil smrti, zaiskrile so ji solze v očeh in ji močile vela, zgrbančena lica.

„Ne govori tako! Saj ni tako hudo! Ti ozdraviš! Ti moraš ozdraveti! Kaj bi počela na Višavi sama? Kdo bo potem gospodaril na Višavi? Kje je tak, kot si bil ti! Ti moraš ozdraveti! Obljubila sem se na božjo pot na Zaplaz, ako ozdraviš! In ti pojdeš potem z menoj!“

Debeloglav je bil precej nemiren.

„Kako se bode izšlo?“

Pred Sodnika se ni bal stopiti, saj je živel pošteno pred Bogom in ljudmi, in za mladostni greh se je bil spokoril. Pa vendar se je bal konca zemeljskega življenja. Večkrat je vzel pred njo v misli, da bo treba stvar urediti, toda ona je zmiraj dejala, da

njeno naj ga ne skrbi, da že ve, komu bo dala. Debeloglav je pa čutil in videl, da se razmerje med ženo in Ivanom ni prav nič spremenilo na bolje.

Trdi oreh, ki se je bil zredil na Višavi in ki je že toliko skrbi prizadejal Debeloglavu, je bilo treba streti, da se vidi, kakšno je vendar jedrce.

Nekega dne je bila Maruša kaj dobre volje. Smukala se je najraje okrog moža, pripovedovala mu je vsakršne ljubeznive malenkosti, vprašala ga to in ono in hotela je uganiti moževe misli in želje z očmi; tako prisrčno ga je motrila. Možu se je zdela kakor vosek, katerega se pregnete kakorkoli. Zato ni smel zamuditi prilike, ako je hotel, da se uresničijo želje, ki jih je gojil v srcu že toliko let. Tudi od družine ni bilo nobenega v hiši, ker so tam doli ob gozdu kopali jarke. Torej prilike dovolj, da se pomenita do dobra iz očíj v oči.

„Mara!“ začne mož ljubeznivo in mehko. „Sedi, da se kaj pomeniva!“

Žena vzame stolček in sede k postelji, na kateri je sedel mož oblečen. Prime njegove vele roke in mu zre smehljajoč se v obraz.

„Kaj ne, da si boljši? Ko bi vedel, kako se mi smiliš, ker že tako dolgo bolehaš! Pa sedaj ozdraviš, to se ti pozna.“

Mož pa je gledal v njene oči, kakor bi se hotel osvedočiti, kako daleč sme seči, koliko uspehov sme pričakovati. Trenoten smehljaj mu je zasijal na obrazu.

„O, boljši bom, že veš, kdaj. Pa tudi ti prideš za menoj prej ali slej, ker starost se ne upira dolgo. Koraka v novo življenje se ni treba bati. Treba je pa vendar pred odhodom urediti vse, da ne nastanejo potem kake zmešnjave. Ti veš, kaj mi teži srce. Ti mi pomagaj olajšati bol, ki me že dolgo muči.“

„O, vse, vse, karkoli poželiš, karkoli veliš, ti storim. Olajšaj si srce, in potem boš tudi lažje prenašal bolezen! O, ljubi moj mož, kako te imam rada!“

In pogleda mu v obraz z očmi polnimi ljubezni, stisne njegovi roki in pritiska h njim svoja vela lica ter jih boža ž njimi kakor nekdanj, nekdanj.

Žarek upanja posije v njegovo dušo in ga navda z novim pogumom.

„Ah, ti veš, zakaj sem pripeljal Ivana na Višavo.“

Maruša se izdrsne pri teh besedah, kar je tudi on občutil, in strah se ji pokaže na obrazu.

„Ni mi žal. Ljubil je naji, kakor bi bil najin sin, ne pa rejenec. Ti veš, da sem se namenil posestvo pustiti njemu, saj nimava nikogar drugega.“

„Oh, oh, oh! Tako sama!“ vzdihne ona.

„Naredil bom testament, v katerem postavim njega za glavnega dediča, ti imaš pa vse pravice pri hiši, in ako hočeš, ti zapišem tudi denarja, kolikor se ti zdi, da ga boš potrebovala.“

Maruši se zablisnejo oči, kakor zaplapola oglje, kadar dobi netiva.

„Janez! Tvoja žena sem.“

„In jaz tvoj mož.“

Sklone se ter jo poljubi.

„Poslušaj me danes! Testament moram narediti. Ivanu zapišem zemljo, ti si pa izgovori, kar veš, da bodeš potrebovala, da ti zapišem.“

„Ničesar nečem. Zase ničesar. Toda zapiši, da je ono, kar je moje, moje Rezike, Rezike Glavanove. Piši tako, da mora postati Glavanova Rezika gospodinja na Višavi, da mora postati žena Ivanova. Čuješ? Tako piši!“

Debeloglav obledi in omahne na postelji.

„Janez! Moj Janez! Ali ti je slabo?“

Maruša ga objame, da bi ga podprla.

„Ah, pusti me, pusti! Ti me raniš vsak hip. Ti raniš moje srce, mojo dušo. Žena! Žena! Ne vleci drugih za seboj v prepad! Izvij se rokam vraga, ki te objemlje, iztrgaj si ga iz srca, kjer ima svoj prestol.“

„Kaj hočeš? Ali nisem tvoja žena?“

„Moja žena bi morala biti. Jaz sem glava! Toda ti nisi pokorna žena moževa. Ti si slepa, pokorna dekla strastij, ki ti palijo dušo. Ti poslušáš onega, ki je poslal na svet ljubosumje, da razdira zakonsko srečo, da seje sovraštvo, prepir.“

„Ali te nisem ubogala?“

„Ubogaj me tudi sedaj! Ako imaš rada Reziko Glavanovo, je dovolj, ako ji veliš kaj zapisati, bodisi svoj del, ki si ga prinesla semkaj, ali kaj posebej, ker ti se ne smeš popolnoma zapustiti, ker ne vemo, kaj pride. Morda bi ti bilo še kdaj hudo. Sicer pričakujem od Ivana, ki ima dobro srce, da ne bo nikdar pozabil, kdo je bil njegov dobrotnik, da te bo ljubil kakor lastno mater in še bolj, tudi potem, ko ne bo mene več, in bo on gospodaril na Višavi. Zato ne sili, da bi morala postati Rezika gospodinja na Višavi in žena Ivanova! Ženo, družico in pomočnico v življenju, naj si izbere po svoji volji in po svojem srcu! Potem ne bo tožil o teži bremena, ki ga bo nosil; zdelo se mu bo potem tudi težko breme sladko in se ne bo nikdar domislil, da bi breme, katero si je sam prostovoljno oprtil, odložil in iskal sladkosti drugod. Ali me umeš? Ivan naj se oženi sam!“

„Sam? Hahaha! Sam? In potem pride sem na Višavo hči one mlinarice iz Samote! Hahaha!“

In plamen je šinil v streho, in hipoma je stalo v ognju celo poslopje. In plamen je objemal in žgal, in demon se je škodoželjno krohtal v svojem groznem ognjenem carstvu, in strasti so plesale svoj divji ples, požigajoč vse za seboj.

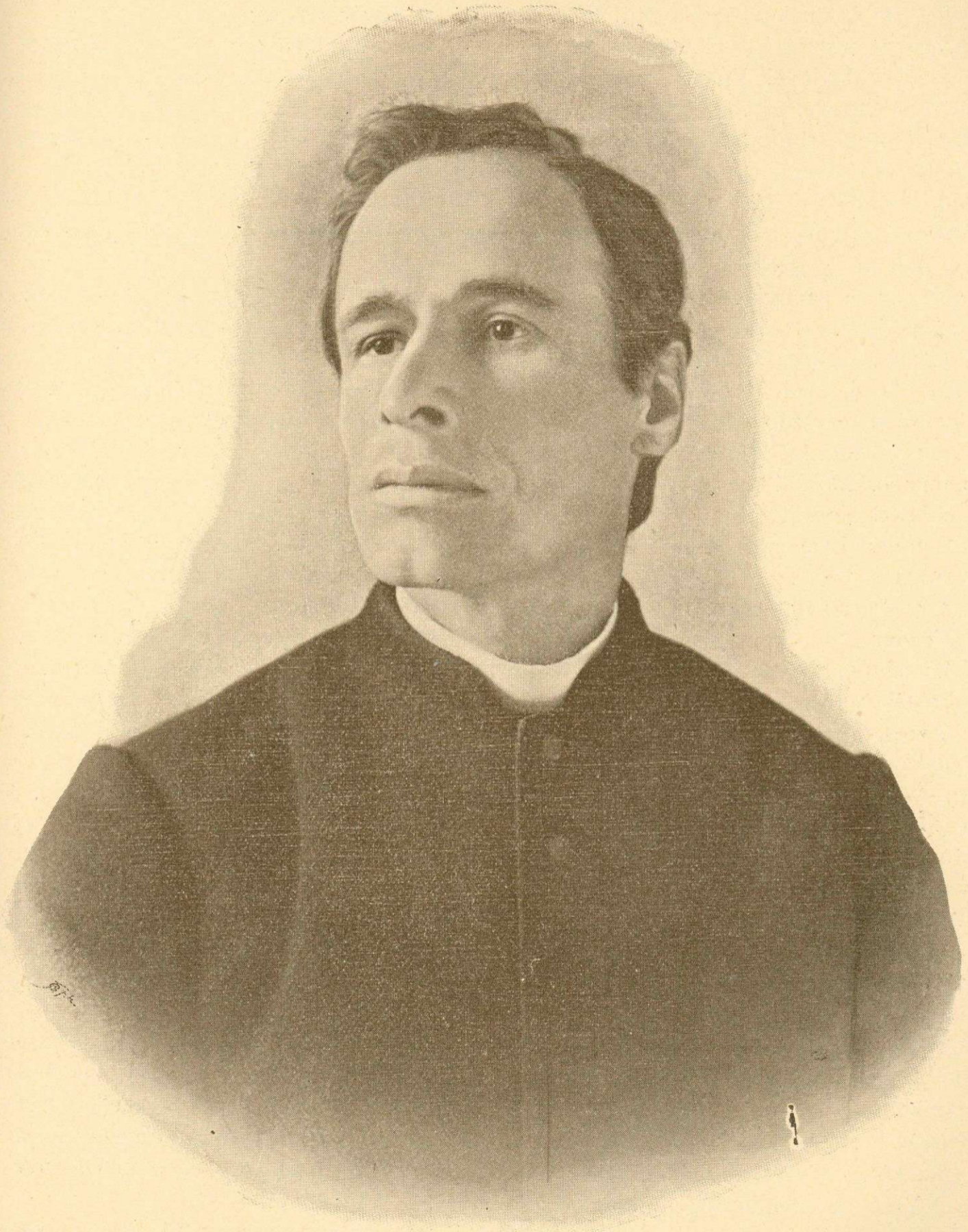
„In kaj zato? Naj jo vzame!“

„Hahaha! Nikdar! Nikdar! Čuješ? Nikdar! Hči one čarovnice naj bi bila gospodinja na Višavi? Nikdar! Nikdar!“

„Zakaj ne? Žena, umiri se! Premisli trezno! Kaj ti je storila Magdalena? Zakaj jo črtiš?“

„Hahaha! Ti veš!“

„Kaj ti je storilo dekcle, da jo sovražiš? Morda hoče Bog tako. Kdo ve? Morda bo



† Dr. Francišek Lampe

sreča za Ivana, ako jo dobi. Kdo ve? In tudi, če ne bo srečen v zakonu, ali bo mogel dolžiti tebe, mene, da sva mu midva vzrok nesreče? Izbira naj po svoji volji! Pusti mu to prostost! Morda pa nima on mlinarjeve Marijanice tako rad? Vprašal sem ga, če jo ljubi. Toda zvedel nisem. Morda si poišče drugo. Morda! Morda si izvoli tudi Glavanovo Reziko. Svetuj mu jo. In ako nima nič z ono deklico iz Samote, — mladina se včasih le kratkočasi —, morda vzame Reziko, ako mu jo svetuješ in ako je prikupljiva. Sicer se pa ljubezen ne dá ukazovati! To pomisli, Mara!”

Maruša se zares zamisli.

„Morda si izvoli Reziko.“

To se ji je zazdelo mogoče.

„Morda! Morda! Morda res ni resnosti z ono punico. Morda! Morda je res samo za kratek čas! Morda!”

Za trenutek je njena dobra narava ukrotila strast.

„Janez! Pa naj bo, kakor ti hočeš!”

„Vendar...”

„Zapiši, da je vse fantovo, ako vzame Reziko Glavanovo. Ako je pa ne vzame, ako je res tako slep, ako se res spozabi, da pograbi ono iz Samote — kar Bog obvaruj — ali katero drugo tako, potem pa mora odstopiti polovico premoženja Reziki Glavanovi. Potem se mora razpoloviti, kar je v hiši in pri hiši.

„Moj Bog, žena!”

Nada, ki je bila za hip vstala v moževem srcu, se je zopet pogreznila brez sledú.

„Tako bo po pravici. Moj del naj ima dekle. Jaz moram imeti zagotovilo, da mojega nikdar ne bo imelo ono prokleta seme iz Samote.“

„Mara! To misel ti je vdihnil vrag. Take muke! Vreči mu zanjko za vrat ter ga postaviti pred vislice. Obesiti ga, ako ne bo ubogal! Hu! Grozno! Mara, nikar! Saj si ženska! Saj si človek!”

„Ali ni tako prav?”

Debeloglav je bil ves poten od slabosti in razburjenosti. Videl je, da se ne more

izmotati iz zagate, v katero ga je prignala ljubezen do Ivana, do žene, miroljubnost in spravljivost. Pogrešal je odločnosti. S težavo je pregovarjal ženo:

„Mara! Ti menda dekliča iz Samote ne poznaš. Zato jo tako sovražiš. Pa verjemi, da po nedolžnem! O, ko bi jo ti poznala! Zadovoljna bi bila ž njo in blagrovala bi Ivana, ki jo je našel.“

Maruši so plamtele oči, roke so se tresle, hropela je, kakor ječi zemlja, po kateri divja boj.

„Jaz jo poznam. Jaz sem jo videl. Lepa, prijazna deklica je, da se prikupi vsakemu, kdor jo vidi, kdor govori ž njo. Dobra gospodinja bo, kakor mati, ki je propadajoči mlin otela, da ni prišel v druge roke. Delavna je.“

Maruša je zagrebla roke v lase, kakor bi hotela zatreti misli, ki so se ji rodile ravnokar v glavi. Sopela je kakor gladijator v areni, ki napenja zadnje moči, da bi se otresel tekmeča.

Mož pa ni hotel videti njenih bojev. S prisiljeno hladnokrvnostjo je hvalil Marijanico iz Samote, ker je hotel svojemu ljubljencu ohraniti prostost ljubezni, prostost izbere.

„Ivan jo ljubi, akoravno mi je tajil. Toliko ga poznam. In fant si je izbral prav. Nobene ne poznam v obližju take, ki bi se mogla ž njo meriti, tako vrla je po duši in telesu. In ako pride ona na Višavo... ej, žal mi je, ker tega trenutka učakati ne morem, ti ga bodeš lahko, ako le hočeš, in blagor ti!”

„Haha! Sedaj vem! Sedaj mi je jasno!” zahrešči Maruša, poskoči kvišku in strupeno pogleda moža, kakor bi hotela prodreti v skrajni kotiček njegove duše, njegovega srca.

„O, sedaj vem! O, sedaj vem! O, prokleti slepar! Tvoja hči je!”

Debeloglav odreveni. Žile na čelu se mu napnó. Oči obstojé in topo gledajo ženo.

„Ha! Sedaj mi je jasno! Oh, oh, oh! Moj mož si bil, a z drugo si imel otroka. O, tvoja hči je, tvoja je, zato si dajal potuho fantu! Proklet si, ker si se pečal z drugo!”

„Jaz? Jaz? Kaj si dejala?“ zastoče mož, kakor bi ječal pod težko grmado, ki ga žuga vsak hip streti. Z rokami tiplje okrog, kakor bi iskal opore.

Ona stisne pesti, pomolí mu jih pod nos in ponovi s satansko zlobo:

„Fantova deklina je tvoja hči!“

Grozno sovrašтво je zvenelo iz njenega glasú.

„Joh!“ zastoče Debeloglav in se zvrne v znak v posteljo. Debele kaplje mu visé na obrazu in trese se po vsem životu.

„Pogini! Varal si svojo ženo! O, da mi to že prej ni prišlo na um! O, da sem bila tako slepa! Sedaj te poznam! Kako molči! Kako se pritajuje! Haha! Kaj mi pa more odgovoriti na to! Ali se more opravičiti? Molči. O, ne bi molčal, ne, ako bi bil nedolžen!“

Divjala je po hiši in vila z rokami po zraku.

„In jaz, njegova žena, sem zastonj hrepenela! O, ti slepar!“

Skoči h postelji, prime ga, stresne in kriči:

„Reci! Odgovori! Tvoja je! Tvoja! Tvoja hči je! Taji, ako moreš!“

Debeloglav zbere poslednje moči, pahne jo od sebe in sede:

„Žena! Bog ti odpusti! On ve vse! On ve, da sem nedolžen, da me sumničiš po krivici! On naj ti tudi odpusti! O Bog, moj Bog!“

„Pa reci, da ni res!“ ponavlja ona s satansko zlobnostjo.

Pogleda jo zaničljivo, kakor še nikdar v svojem življenju, pa vendar je bil strt, uničen, brez lastne volje, brez moči, da bi vstrajal še nadalje pri svojih načrtih.

„Kaj še človeka doleti!“

„Ha! Zakaj jo hočeš, ako ni tvoja hči!“ vpije ona zmagoslavno.

„Jaz te ne bom klel. Morda te bo kdo drugi. A tega boš kriva sama! Kakor hočeš, tako spišem testament! Pripravi papir in pero!“

Izkoplje se iz postelje in gre opotekajoč se k mizi.

„Jej! Jej! Jej!“

Žalostno so odmevali njegovi globoki vzdih po hiši. Podprl si je glavo z obema rokama in strmél predse, kakor bi hotel zbrati razdrobljene svoje moči.

Žena mu prinese papir, pero in črnilo pa položi predenj, rekoč:

„Veš, kar sem rekla! Mojo Reziko! Ako je pa ne bo hotel, naj se pa vse razpolovi, vse, vse, kar je na Višavi!“

Sklonila se je in mu gledala v obraz, kakor bi hotela videti, kaj se snuje v njegovi duši. Ali mu sme zaupati ali ne?

„Ivan, odpusti! Ako jo ljubiš, res ljubiš iz globočine srca, jo bodeš vzél. Rad bi ti zapustil, toda . . . Ivan, odpusti! Jaz si ne morem pomagati.“

Pa vzame pero in si primakne papir, na katerega kapljajo starčeve solze.

S tresočo roko polagoma riše črko za črko, besedo za besedo, ona mu pa gleda v obraz, na roke, na papir in ponavlja:

„Veš, kakor sem rekla . . . Ravno tako piši! Vzame naj jo ali pa odstopi moj del.“

Neko čudno veselje, podobno veselju nad zmago, se je lesketalo v njenih očeh.

On je pa pisal težko. Zdelo se mu je, kakor bi pisal nekomu smrtno obsodbo. Zato ga je bolelo srce, zato so mu kapale solze z očij, zato so mu stale potne srage na čelu, zato se mu je tresla roka; a ni mogel pisati po svoji volji, ni mogel raztrgati papirja in zlomiti peresa, ker je bil omamljen, kakor drobna živalica, ki se prestraši strupene kače.

„Tu imaš!“ dahne nevoljen, ko skonča, in pahne papir pred njo.

Zmagoslavno so zažarele njene oči.

„Ali si pa res pisal, kakor sem velela? Preberi!“

Kakor stroj brez lastne volje je vzél Debeloglav list in ji bral jecljajoč:

Moj testament!

V imenu Boga Očeta in Sina in svetega Duha. Amen. Pri popolnoma zdravi pameti in prostovoljno pišem ta testament, ki naj velja po moji smrti.

1. Vse premakljivo in nepremakljivo premoženje zapuščam Ivanu Debeloglavu z Visokega, daljnemu svojemu sorodniku, ki sem ga vzel za svojega.

2. Ta naj vzame za ženo Rezo Glavanovo z Globokega, sorodnico moje žene.

3. Ako bi se iz katerega koli vzroka ta dva ne hotela vzeti, pripade polovica vsega premoženja Rezi Glavanovi.

4. Moja žena Maruša ima stanovanje, obleko in užitek pri hiši do svoje smrti.

Na Višavi, — — —.

Janez Debeloglav.

„Tako, ja!“ vsklikne Maruša.

On pa zgane list in ji ga dá, rekoč:

„Tako si ti hotela! Dal Bog, da bi bilo tudi prav! Ako ne bo kaj prav — jaz se bojim — kriva boš ti, samo ti!“

„Tako je vendar po pravici!“

Ona odpre javorjevo skrinjo, položi v predal testament, zaklene škrinjo in spravi ključ v žep.

Velik kamen se ji je odvalil od srca.

Debeloglav se je pomikal k postelji, ječal je in pritiskal roko k prsim.

„Kaj ti je? Janez, ali ti je slabo?“

Skrb se ji je prikazala na obrazu.

„Ali ti morem pomagati?“

„Ti? Ti?“

Mož jo pogleda. In v tem pogledu je odsevalo zaničevanje in očitanje.

Omahne na posteljo.

„Moj Janez! Moj ljubi mož!“ vsklikne ona in skoči k njemu.

„Odpusti, ako sem te žalila! Odpusti!“

Objame ga, toda on jo pahne od sebe.

„Odpusti? Jaz te ne sovražim, toda ta udarec, ta grozni udarec bi mi bila lahko prihranila. Ah, kaj sem zagrešil, da se moram tako zelo pokoriti? Odpusti naj ti Bog!“

Ves zmučen, ves potr t se vleže na posteljo in se obrne v zid. Stresa se po vsem životu, in solze mu lijó po licu ter mu lajšajo srčne bolečine.

Ko vidi ona vsega strtega, speče jo nekaj v srcu in začuti, da mu je storila veliko krivico.

„Odpusti! Janez, odpusti!“ vikne obupno, poklekne h postelji in zaihti.

Njegovo dušo so pa polnile druge skrbi. Vstajala je bojazen, kaj prinese prihodnjost.

(Dalje.)

Ob smrti.

I.

Solnce zahaja za sinje goré,
mrak se po plani razgrinja,
mene pa v prsih nemirno srcé
živo nečesa spominja.

Zášlo bo solnce na veke za mé,
hladna me smrt bo objela;
pa boste mračne ve sinje goré,
meni bo sveča brlela.

II.

Po tebi ne tožim, o sreča,
in ne po mladostnih dneh,
saj tudi pomladno cvetje
razcveta se tam na grobeh.

A srce po nečem mi toži:
življenja želí si nazaj.
Ve pesmice lire žalobne,
ob smrti, kam denem vas naj?

Saj grob je prehladen — preozek,
prostora pač ondi vam ni,
a v mojem srcu premnogo
še mladih pesmi leži.

Ljudmila.

Novo življenje.

(Povest iz našega trga. — Spisal I. Kremen.)

(Dalje).

6.

Med tem so tekle stvari svojo navadno pot; tovarna je bila dozidana, in notranja oprava se je bližala zvršetku.

Poletje se je nagnilo h koncu.

Zeleno listje na lipah in kostanjih je porumenelo, sadovi na drevju so se obesili zreli proti tlom, in dnovi so se zdatno skrčili.

Jurjevič, mizarski mojster, ki se je bil priselil štirinajst dnij pred časom, ko se začenja naša povest, iz mesta v Dol, je dogotovil mizarska dela v tovarni . . .

Bilo je popoldne prvo jesensko soboto. Po nebu so se sicer vlačile drobne, pajčolanaste meglice, da je sijalo solnce le medlo skozi, vendar je bilo prijetno sedeti v verandi za gradom in sanjati, sanjati o odbeglih dneh, o osuti sreči, o velikomestnem življenju, kakor je sanjala mlada triindvajsetletna grajščakinja Ida.

Ostala je sama doma. Gostje so šli pod grajščakovim vodstvom na gozdne jerebice.

Koliko dnij, koliko večerov je že presanjala tako! Nič je ni motilo, nič okrog nje je ni zanimalo; kvečjemu če jo je vzbudil iz sna vel kostanjev list, ko je pal na drobni stezni pesek pred njo.

„Kakor gineš ti, tako venem jaz!“ je vzdahnila tedaj, se naslonila na mehko naslonjalo, da je bila videti radi svojega leporaslega polnega života kakor veličastna rimska kraljica, sedeča na vzvišenem mestu.

Solnce se je potapljal v zaton. Večer je počasi vstajal iz dolin, in mrak je padal kakor temna senca. Le zdaj in zdaj so švignili zadnji poslavlajoči se žarki krvavo skozi drobne oblačke . . .

Zazvonilo je k večernicam. Zvonilo je tako ljubko, tako v srce segajoče, tako sladko, da je izvabilo teto Emilijo iz tihe sobe.

„Idka, jaz grem k večernicam“, rekla je grajščakinji.

„Ha, ha, še zame nekoliko, teta!“ se je zasmejala za njo mlada gospa. „Prositate Boga, da mi prežene dolgčas!“

Ta trenutek je pristopil Tomažič, da želi milostljivi lahko noč. Kajti če tudi je vedel, da pride z grajskimi še v hudo borbo, vendar je hotel biti ves čas prijazen in dostojen. Čul je norčljivi smeh Idin, opazil žalostni izraz na velem obrazu odhajajoče starke, in ni si mogel kaj vkljub svoji prijaznosti, da ne bi rekel nekoliko pikro:

„Milostljiva! Kakor vidim, se vi včasih radi nekoliko ponorčujete iz molitve!“

Mlada gospa menda takega ukora še ni nikdar dobila. Jezno je stisnila ustni in hotela mu jo je zaničljivo vrniti; pa kakor da se je premislila v trenutku, zasijal ji je sladek smehljaj na licih, in odgovorila je veselo:

„Norčujem? Ko bi, gospod Tomažič, vedeli, kako iz srca mi je prišla ta želja, ne dolžili bi me tega.“

„Oprostite! hotel vas nisem meni nič, tebi nič, dolžiti . . . sicer pa . . . vi tožite o dolgem času? Kako to?“

Ida se je zasmejala njegovemu začudenju, mignila z desnico, naj sede vsaj za hip, in nadaljevala:

„Seveda vi ne veste, kaj je dolgčas. A jaz! Tu v najbolj pozabljenem kotu sveta, sama, brez zabave, brez vsega, presamujem ves dan. In če pride kdaj kaka družba, kako razvedrilo, zdi se mi kakor jetniku, če mu posije po temni noči jutranji žarek na slamnato ležišče. Pa kaj, recimo, ima jetnik“, nadaljevala je po hipnem premolku, „od takega žarka? Kvečjemu, da spozna v njegovi luči svoje žalostno stanovanje! In jaz? Po takih dneh, ko ostanejo sobe zopet prazne in gluhe, vrtovi zapuščeni, in sedim jaz zopet tukaj

sama, se mi zdi, da so se nad mano zopet strnili mrakovi, mrakovi hujši in strašnejši kot kdaj!“

Ida je bila razburjena. Lica so ji žarela in roka ji je trepetala nemirno v naročju. Videlo se je, da je govorila ta ženska danes, morda prvič v življenju, prav iz srca. A kaj jo je gnalo do tolike odkritosrčnosti proti človeku, s katerim se je tekom teh mesecev sicer precej dobro upoznala, ki pa ji vendar ni bil jednakopraven? — O samota, samota! Vi ne poznate moči samote! V nji se omehčajo najtrša srca, in ponižajo se najponosnejše duše. Srce zahrepeni iz svoje praznote, iz svoje samote. In čim močnejše je to teženje, tem groznejši je obup, ki leže v prazno srce, če tega hrepenenja ne utešimo. In ta obup pljuska v srcu in žene visoko njegovo valovje. Pa kakor izpljuska razburkano morje dračje na prod, tako iztira kipeči obup resnico iz srca. Tako je bilo tudi Idi.

Jokala je do zdaj, kadar je bila sama, vila roke in tolkla z malo pestjo; a kadar je bil kdo pri nji, tedaj se je delala mirno, hladno, mrtvo in ni pokazala, da jo tako muči samota. A danes naenkrat je prodrila dolgozakrivana, dolgozatajevana obupnost iz srca in odkrila — njo.

Tomažič še ni imel prilike opazovati te ženske tako natanko. Ta polna lica, podobna belemu mramorju nadahnjenemu z lahno rdečico, te globoke, skrivnostne oči, to polno, prožno telo, in ta dražestna rdeče-rožasta domača obleka, ne . . . čuda ni, če jo je bil vzljubil grajščak!

Ida je videla Tomažičev motreči pogled.

Na licih ji je zaigral za trenotek skrit smehljaj. O, ona je vedela, da je lepa, saj so ji peli to v lepoti razvajeni gizdalini že v njenem dvanajstem letu . . .

Večernica je zatrepetala na nebu.

„Poglejte jo, kako sameva, in tako samujem jaz! Toda . . .“ popravila se je naglo, kakor da ji ni to vzdihovanje več ljubo, „zadržujem vas, kot bi vas ne čakala doma ljubeča žena in dva malička, lepa kot angelca. Gospod Tomažič, ali imate doma Jančka in Ivko?“

Tomažič se je začudil, da ona to ve.

„Ali ju poznate, gospa? Celo za imeni veste?“

„Ha, ha“, zasmejala se je, „saj sta mi sama povedala zadnjič, ko sta bila tu. Lepa kakor angelca, pravim vam.“

Tomažiča je navdala hvala iz teh ust s ponosom. Katerega očeta bi ne oveselil, če mu hvališ otroke, da so pridni in lepi?

Vendar je vstal, da odide.

„Lahko noč, gospa!“

„Pa roko mi boste vsaj dali ali ne?“ zasmije se zopet ona hudomušno, videč, da si tega menda ne upa.

„Na svidenje v ponedeljek; jutri tako nimate časa, ker vam ga preveč maše vza-mejo, ha, ha . . .! Poglejte, za slovo mi zopet lahko očitajte, da se norčujem!“

Za vrtnim plotom je nekaj zašumelo . . .

Pred gradom je srečal Tomažič Jurjeviča, ki ga je vprašal, če je grajščak doma.

„Odšli so vsi na lov!“ odgovoril je postrežljivo. Jurjevič je bil njegov tekmeč, hud tekmeč, pa odkar je bil dobil delo v tovarni, delal se je do Tomažiča prijaznega.

„Bom pa počakal, saj pridejo gotovo kmalu. Grajščak mi je naročil za nocoj račune!“

In poslovia sta se.

A Jurjevič se je vrnil kmalu zopet na rob hriba, gledal dolgo za odhajajočim Tomažičem in se hudomušno smejal.

„Nedolžnost nedolžna . . .! Lepa je res ta mlada grajščakinja . . .!“

7.

Tomažič je bil sedaj večkrat pri „Kostanju“.

Trdil je, da se sredi tržanov nekako poži- vi v svojem sklepu: „Ne odstopimo!“

Njegov ukrep je bil znan celemu Dolu. Govorilo se ni o drugem, kakor o Tomažiču in o Konoplji. Primerjali so tadva moža med seboj, in v srcu vseh se je porodila misel: „Pri prihodnjih volitvah vržemo Konopljo in izvolimo Tomažiča!“

No, misel še ni bila zrela, zato si je ni upal nihče izreči, dasi je bila vsem na jeziku.

Ded je molčal k zetovemu početju, dasi se mu je bralo na obrazu, da mu ni všeč.

Takisto je molčala Ivanka in puščala možu po svoji navadi popolnoma svobodno roko. Zvečer je prihajal truden z gradu, in vendar je odhajal po večerji z doma. Ivanko je to bolelo v srce. Ali se mu je priskutilo tiho, mirno življenje med svojci? Ali nima ogenj njene ljubezni več moči obdržati ga doma, ali so izgubili nedolžni, ljubki otroci ves upliv na njegovo očetovsko srce? O, te misli so jo skelele, in njeni pogledi ob njegovem odhodu so govorili več, kakor bi povedale dolge, dolge prošnje.

In vendar Tomažič teh pogledov ni opazil, ali jih ni hotel videti . . .

Še-le, ko je stopal pozno v noči od „Kostanja“ po trgu, kjer je vladala grobna tišina in so ga pozdravljale dolge temne sence starikavih, enonadstropnih hiš, kakor da širijo duhovi svoje mrzle, strašne roke, hoteč ga objeti, zadušiti, spomnil se je teh prosečih pogledov. In tedaj ga je obšlo čudno čuvstvo:

„Doma imaš tako lepo življenje, ljubečo ženo, pridno deco; pa ves dan nisi doma in zvečer se odteguješ njih družbi . . .!“

Toda . . .! Ko bi bil Tomažič kot prejšnje dni miren v svojem srcu, zmagala bi ta podoba domačega življenja, tako — ne.

Zadnje čase je mislil večkrat na Ido.

Čudil se je izprva, zakaj se je tolikrat domisli. Ujezil se je sam nase in zamrmral je nejevoljno:

„Kaj vruga mi mar! Mnogo ni vredna, kot niso vse skupaj mnogo vredne, kar jih je njene vrste!“

Pa zvečer je mislil malo drugače.

„Res žalostno življenje ima pa vendarle pri vsem svojem bogastvu. Vajena vsega, in zdaj tukaj sama, kakor zakleta kraljica, za katero ni odrešenja.“

In začel jo je po malem pomilovati.

„Da bi vsaj grajščaka ljubila!“

Pa Ida ga ni ljubila . . .

* * *

Gospod Levi si je prižgal smotko, se obrnil k družbi in rekel: „Gospoda, svetujem, da vržemo par tarokov. Gospod Konoplja, zadovoljni?“

„Z največjim veseljem! Takoj?“

„In vi, gospod Tomažič . . . ne?“

„Oprostite, jaz ne igram nikdar! Pred leti . . .“

„Gospod Tomažič se boji najbrže izgube“, je pripomnil Konoplja precèj malomarno, a rezko.

Toda Tomažič ni hotel slišati te pikrice.

„Res ne igram gospoda, saj vas je itak dovolj!“

Sosedna soba je bila igralnica.

V salonu so ostali teta Emilija, Tomažič, Ida in dve Mandelnovi dekletci, ki sta prišli prejšnji dan z odgojiteljico za očetom z Dunaja.

Punčiki sta bili sila živi. Igrati sta se še hoteli, in odgojiteljica ni imela malo opraviti, da ji spravi spat.

„Še tole, še tole!“ vikali sta v enomer, in ena se je oprijela mize, da je „sitna gospodična“ ne spravi, druga je poletela k Idi in se je krčevito oklenila.

„Kaj ne gospa, da smeva še ostati? Pogledjte, saj nisva še nič zaspani!“

In da bi to dokazala, je odprla široko oči.

Ida se je zasmejala, pa rekla je:

„Le ubogajta, le, jutri gremo na jezero.“

To je pomagalo.

„Na jezero, na jezero! Pa vozili se bomo, medve, vi, papa, gospod grajščak, in pa veslali bova medve?!“

Jezero je bil ribnik za grajskim vrtom, s plitvo, kalno dežnico.

Teta Emilija pa je bila skrbna žena in pogledala je sedaj v kuhinjo, sedaj v klet, sedaj je šla sem, sedaj tje . . .

In ostala sta Ida in Tomažič.

„Poglejte! Pa reci kdo, da naj ne tožim o samoti! Nocoj ste vsaj vi tukaj, a drugače?! Jaz ne igram, a pri njih sedeti?“

Imela je zopet ono rožnato obleko s plavkastim predpasnikom kot hišna „mamica“ in bila je bolj dražestna kot kdaj, in ljubezniva kot kdaj.

„Pa vaša angelca, zdrava? In gospa soproga? Jaz je ne poznam in žal mi je. Jedenkrat vsaj bi prišli vsi skupaj k nam! Kako bi bilo krasno! Ali je lepa?“

Vstala je, da se je razlila po njenem obrazu bleda luč svetilke pod stropom. Tisti hip so ji zacvele kakor od sramu nad svojimi besedami rože na licih še živejše, in



V molitev zatopljena.

Fot. Jerkič.

Zasmejala se je, kakor da so zapeli srebrni zvončki. „Kako sem neumna! Moža vprašati, ali je žena lepa! Ha, ha! Pa lepša ni, kot jaz!“

lepi, gosti, plavi lasje so se ji usuli čez tilnik.

„Lepša?“ vprašal je Tomažič in jo pogledal živo, strastno. „Ne, lepša ni, pa tudi

ne vem, katera bi se merila z vami?" Ustrašil se je sam svojih besedij. Kaj je pravzaprav rekel? Ah, nič kot navadno frazo, toda kaj je zraven čutil?

„Glejte, glejte!“ požugala mu je z drobnim prstkom, „kakšen poklon! Le čakajte, zatožim vas soprogi, kadar jo dobim. Ali vas bo!“

Čez nekaj časa, ko sta se nasmejala oba tem besedam, je vprašala dalje:

„Ali vas ima rada? Toda glejte, že zopet neumno vprašujem. Ko bi vas ne imela rada, bi vas ne bila vzela. — Pa raje vas nima kakor — jaz! Pijte, gospod Tomažič!“

Ali je to šala ali resnica? Kaj je rekla? Kaj? — Tomažič je pil — in pil mnogo.

„Milostljiva . . .!“

Teta Emilija je vstopila v salon pogledat, če ne potrebujejo vina.

„Ha, ha, pogledajte ga!“ zasmejala se je Ida, ko je odšla teta. „Kako sem rekla? Da vas nima žena raje kakor jaz? Kakor jaz Mulleya namreč! Ha, ha, in vi ste brž obrnili nase! O vi možje, o vi možje!“ in požugala mu je zopet z onim drobnim prstkom.

Tomažič je stisnil ustni in obmolknil.

„In ker ljubim svojega soproga — — toda ne: začniva bolj učeno! Recimo, vaša žena vas ima prisrčno rada. Vaš prijatelj je tudi nji ljub gost v vaši hiši; ali pa ji more biti ta človek od onega dne še ljub, ko razžali vas, ko se sporeče z vami, ko vam začne klubovati?“

Uprla je vanj svoje žareče oči. On ni vedel, kam Ida meri. Nocoj sploh ni mogel dobro misliti. Vendar je vedel, da bi žena tega gosta ne imela več rada v hiši.

„Dom in svet“ 1900, št. 20

„Dobro, dobro!“ nadaljevala je grajščakinja. „Kje morem imeti jaz rada, tako iz srca rada vas, če ste tako poredni, da trdno sklemate, kljubovati — Mulleyu?“

Ida je umolknila, Tomažič je pa — prebledel.



Slikal H. Kretschmer.

Vaja v potrpežljivosti

Grom je zabobnel, blisek je švignil, in v njegovi luči je zasijal pred njim dvojni propad. In v propadu se mu je zdelo, da stoji Ida, razpenja roke in ga vabi, vabi. A tam zraven stoji tovarna, ah ne stoji, seseda se na njegov svet . . .

Zavladala je v salonu grobna tišina. Nič je ni motilo, nič, niti Idino burno valovanje prs . . . In tu, iz sosednje sobe se začuje zmagodobiten klic: „Bravo, ‚pagat‘ je ujel ‚monda‘ in ‚škisa‘. Takega pa že zdavno ne!“

Tomažič je pozabil v hipu, da je nocoj sploh kaj pil. Oči so se mu odprle, razum se mu je zbistril in — vedel je, da je zapeljala nekoč kača Evo z zapeljivimi besedami in zraven to, da je zanj Ida — taka kača, in sicer prav lepa, polzka kača . . .

Ivanka, Ivanka! Kdaj sem pozabil tebe in tvoje ljubezni? Svoje nisem še prodal in poteptal v blato, in vendar . . . !

„Milostljiva!“ obrnil se je do Ide, „vi ste namignili, da vam kdo toliko časa ni ljub, prav iz srca ljub gost, dokler ne ugotovi gospodu grajščaku. In jaz mu ne bom ugodil nikdar prostovoljno, in zato nikoli vaš ljub gost ne bom. Mi ljubimo svojo rodno zemljo, ker nas je ona zazibala v mladostne sanje, sanje polnih upov, in ker je ona gledala naše prevare v poznih letih. Ona je pol našega življenja in pol našega srca. Zato se je oklepamo z vso silo, in nihče nam je ne bo iztrgal!“

Ko je prišel pred svoj mirni dom, bila so okna Ivankine spalnice še razsvetljena. Obstal je pod njimi, srce mu je bilo močno in kri mu je drvila z neznansko silo po žilah.

Ivanka čuje in čaka, čaka morda v strahu in dvomu, a on je zapustil svojo rodno hišo, odvrigel skoro vse vezi, ki so ga uklepale v tiho preprosto življenje, življenje brez velikih sanj in velikih prevar —, da se vzpne višje, višje, sam ne ve kam . . .

Izza ogla je prispel polpijani praktikant Muha:

„O tihi dom,
ti prave sreče raj,
nazaj si vate spet želim,
nazaj . . .!“

In ponavljal je v pretrganih glasovih, opotekajoč se ob vsak kamen:

„nazaj si vate spet želim,
nazaj . . .!“

8.

Janček in Ivka sta stala zamišljena pred upreženimi mucmi.

„Ti Janček“, vpraša sestra brata, „ali ti veš, zakaj imajo mama danes tako rudeče oči?“

Ta je držal roki v hlačah in ni se zmenil, kam vlečeta mucni voziček.

„Pa danes so zmeraj v sobi. Prej po kosilu so me vzeli v naročje, so me objeli in stisnili, da bi kmalu zavpila. Bog ve, kaj jim je, da jokajo.“

„Pa meni so naredili ravnotako, zraven pa še rekli, naj molim, naj moliva ti in jaz. Bog ve zakaj bi bilo treba še popoldne moliti, ko vendar moliva zjutraj in zvečer. Kaj praviš?“

Janček ni odgovoril nič. Šel je, odpregel mucmi, ki sta se zapletli z vozičkom v dračje pred hlevom, in ju izpustil. Ivka tudi ni nič več rekla; šla je za bratom, in ko sta pogledala drug drugega, ozrla sta se nehoté gori v okno prvega nadstropja. Zagledala sta mamu za zagrinjali; povabila sta oči, kot bi bila storila kaj hudega, in odšla počasi drug za drugim na vrt . . .

Ivanka pa je stopila od okna, se sesedla ob mizi na stol in brala že tretjič, četrtič:

Visoko čislana gospa!

Da mi ni Vaša sreča tako blizu pri srcu in čast Vaše hiše tako draga, ne pisal bi Vam in s tem prevzel nase grozne dolžnosti, opomniti Vas na Vašega moža in prizadeti najhujšo rano Vašemu ljubečemu srcu. Vaš soprog Vas vara. Mlada grajščakinja ga je čisto premotila. Ne upam se več dalje pisati, ker moram si misliti, da je že to za Vas dvorezen meč, zasajen v Vaše srce. Morda ni tako hudo, toda zdelo se mi je, da sem dolžan prijateljski Vas opomniti, predno je sramota odkrita svetu.

Proseč, da mi tega, kar mi je narekala jedino le ljubezen do bližnjega in skrb za Vašo čast, ne štejete v zamero, ostajam

Vaš Vam udani
skrivni prijatelj.

Ivanka je pokleknila pred Devico brezmadežno in jokala.

Gosti, kostanjevi lasje so se ji razpletli po tilniku, razpustili so se po hrbti, a ona je vila roke in se kopala v solzah.

„In s čim sem to zaslužila, o Presveta, s čim ravno to?! Naj bi mi vzel Bog raje oba otroka, naj bi bila jaz umrla, samo tega ne, samo tega ne!“

Mrzle stene so poslušale njeno ihtenje, in prazni strop je čul njene vzdih.

„Grešniki smo vsi in vsi zaslužimo kazen, toda take, o Bog, take . . .!“

„Ali more sploh še kdo tako ljubiti, kakor sem ga ljubila jaz? Jaz, ki sem mu brala vse v pogledu, ki sem mu brisala s čela potni znoj, in mu vlivala po svojih močeh mir in tolažbo v srce . . . jaz . . . o Bog!“

Neskončna boleost ji je vzela moči. Ob-slonelna je kakor mrtev kip, v katerem ni krvi, ne življenja . . .

Po dolgem času se ji je nekoliko polegel obup. V mrtvo, neobčutno telo se je zopet vrnilo življenje . . .

Zatopila se je v molitev.

Molila je prisrčno, a kaj? Ustne so molčale, toda govorilo je srce, kojega vsak utrip in vsak vzdih je vzkipek kot dišeče kadilo proti nebu, a v njeno dušo je legel polagoma mir, sladak mir.

Ko je odmolila, je bila skoro prepričana: „To je laž, podla laž!“ Strah in dvom sta izginevala kakor jutranja megla pred solncem, in novo upanje se je vselilo v njeno dušo.

Pa — kdaj še ni prinesla udana, goreča molitev miru in tolažbe žalostnemu in obupanemu srcu? Oni, ki je ukazal besnečim morskim valovom: „Mirujte!“ in so mirovali, more veleti tudi divjajočemu oubpu v strtem srcu: „Poleži se!“ in se bo polegel. In On to gotovo veli, če Njemu izročimo svojo nadlogo in svoje bolečine, saj je obljubil, da bo uslišal naše prošnje.

Ivanka je vstala mirna in tiha, premagala je bolečino, in ni se ji bralo z lica, kaj se je godilo pred malo trenutki v njenem srcu.

(Dalje.)

Gospa Marija.

(Z naših gorá. — Spisal Fr. Kočan.)

(Konec)

VI.

Leta so tekla — — —

Kako hitro minejo štiri leta! V tem času je bil Evgen preštudiral pravoslovje in postal doktor; Marija pa se je razvila v prav lepo dekle.

Gospoda je prišla zopet na počitnice.

Pač so bile te počitnice za Evgena nekako posebne, nekako nove. Kot doktor jih je imel uživati prvič in kot tak jih je hotel porabiti do zadnjega. Nasrkati se je hotel svežega zraka in navzeti se neke navdušenosti za prihodnjost. Prihodnje počitnice —, kdo ve, ali ga že ne bo stan vezal, da ostane v mestu med zidovjem in med akti — ?

Pa tudi za Marijo so imele biti te počitnice posebne!

Ko je bil pred dobrim mesecem Evgen doposlal profesorju brzojavko, na kateri je stala samo jedna besedica: „doktor!“ — je izpreletelo Marijo po životu nekaj novega, nekaj nepopisnega. In kri ji je šinila v lica, in začutila se je v hipu tako veselo, tako srečno!

In ko je prišel z univerze v Opatijo in na vrtu srečal najprvo njo — tedaj ga vsled zmedenosti prvi hip niti vprašati ni vedela kaj. Prišel je bil tako nenadoma, ne da bi bil naznanil poprej dan in uro. Podal ji je desnico in ji pogledal v oko, rekoč: „Gospodična Marija, ali mi ne čestitate?“ Govoril je sicer v šali, vendar se ji je zdelo, da

se mu je glas tresel nekoliko . . . In šele potem mu je odgovorila: „Čestitam!“ O, da je vedel Evgen, kako mu je že prej glasno in toplo čestitala na skrivnem — v srcu . . .

Vendar navzlic temu ni mogla biti več tako domača do Evgena, kot je bila druga leta. Navzlic temu, da si je vedno in vedno zatrjevala, da sta si z Evgenom kakor brat in sestra, in da tirja dolžnost od nje, da je prosta in odkrita njemu nasproti —: navzlic temu se ni mogla pripraviti do tega, da bi bila proti Evgenu taka, kakor dotlej. Bilo je, kot da se je dvignilo iz neke duševne globočine tisoč in tisoč predsodkov, ki ji ježé in ovirajo prehod do Evgena . . .

In kako čudni dvomi so se ji usiljevali sempatje! Dvomila je o svojem nagnenju, ali je pravo, ali ne. Medtem, ko ji je bilo v Evgenovi družbi tako prijetno in tako tesno objednem, medtem, ko ga je poslušala tako rada in boječe objednem, medtem, ko mu je odgovarjala smejoč se in oprezno objednem, ji je bilo v Edvardovi družbi — in če tudi je izpregovorila ž njim le par besed — tako pusto in dolgočasno, da si je želela le proč, le proč . . . Ali je bilo to pravično? Ali ni imela tudi do Edvarda dolžnosti, ki so jo vezale in ji nalagale, da naj mu bo tudi dobra in tudi prijazna? Zakaj mu ni? Zakaj se ji zdi, da mu ne bo nikdar, da je nemo-goče, da bi mu bila kdaj?

O, to so bili dvomi! Koliko je prestala radi njih! Kako si je želela, da bi jo kdo rešil bojazni in nemira!

In res! Vsi dvomi so se razpršili najedenkrat, ko je posegel vmes slovesen slučaj.

Proti koncu počitnic je bilo. Profesor se je nekoč vračal z daljšega izleta. Večerilo se je in napravljalo k hudi uri. Soparica je bila, da skoro dihati ni bilo mogoče. Nad gorami je vrelo v oblakih; nebo se je prevlačilo temno; po podružnicah je zvonilo . . . Profesor je hitel. Vročé mu je bilo, ko je došel do Skalne rebri. Odtod je imel še pol ure do doma — —. Pa je moralo biti že namenjeno, da je zašumelo v grmu poleg njega, in velik, zelen kuščar jo je ubral po robu in se skrnil za grmom par metrov visoko nad

cesto. Profesor pa si ni mogel kaj, da bi bil pustil žival pri miru; na take vrste laznino je imel posebno veselje. Ob tej priliki mu ni bila mar niti huda ura, ki je pretila bolj in bolj, niti strmina, ki se je dvigala skoro navpik nad cesto. Zlezal je na rob — — —.

Pa, ali veste, da taki robovi, ki se posamezni dvigajo izmed drugih in štrlé v stran, ne stojé nikdar trdno? Takim robovom ni upati. Često zadostuje jeden udarec s kladivom, ali pa jedna neprevidna stopinja — in skala, kot miza velika, se utrga in zdrči navzdol. Zakaj kamenje na takih mestih je razpokano v podnožju. Po razpokah se nabira voda, kadar po zimi ob popoldanjem solncu sneg kopni, in zopet zmrzne v jutro, ko nastopijo mrazovi. Tako razganja led skalovje bolj in bolj, in razpoke se širijo, in nevarnost postaja od leta do leta večja.

Tako je bilo tudi v Skalni rebri. Nesreča je hotela, da se je že poprej, kot je profesor mogel ujeti žival, skala utrgala, in s profesorjem vred zdrčala nizdol. To je bilo lomastenje in bobnenje! Profesor je napol nesvesten obležal na cesti. Zlomilo mu je nogo in ga nekoliko pobilo na glavi. Vrh tega se je ves pretresel in prestrašil. Huda ura pa je bila narastla. Vrenje v oblakih se je bilo izpreverglo v mogočno bobnenje, in bliski so švigali in tema je postala. Potem pa se je vtil dež kakor iz škafa . . .

Moj Bog — vse to je najedenkrat prišlo nad profesorja!!

Bolj mrliču, nego človeku podobnega, so pripeljali zvečer na njegov dom.

Tu je bila potem vsa hiša pokonci — pa kaj pravim hiša: vsa vas je bila na nogah!

„Profesorja je polomilo.“

„Beži! Kje?“

„V Skalni rebri.“

In vse je drlo pred profesorjevo hišo samo zato, da bi se čim preje vsakdo prepričal, da to ni res, da to ne more biti res.

Edvard je med tem prevezal nogo za prvo silo. Profesorju je odleglo nekoliko. Vendar slab je bil še vedno. Žeje ni mogel ugasiti; pil je kar naprej, in mraz in vro-

čina sta se menjavala zaporedoma. Poslali so nemudoma v mesto po zdravnika.

Medtem sta prišla domov Evgen in Marija. Bila sta pri Omejcu v gorah. Že med potjo sta bila zvedela nesrečo. Marija je hitela naprej, vrgla v prvi sobi raz sebe klobuk in solnčnik in planila v bolnikovo sobo:

„Gospod profesor! Gospod profesor!“

Kaj se je menila za gospo Fanetti, ki ji je branila pri vstopu, kaj za Edvarda, ki ji je stoječ pri postelji kazal s prstom, naj bo tiha in mirna . . .

Evgen je prišel za njo bled kakor smrt. Naslonil se je na okno ob postelji in medtem, ko mu je gospod Franjo razlagal nesrečo, so mu tekle solze po licih kakor otroku . . .

Domači so tekali po hiši semintja, kuhali zdravila, pripravljali obveze in jokali — skoro vpili . . .

Zdravnik je prišel, pogledal rane, obvezal in odšel. Pri odhodu je baje zmajeval z ramami in se izražal jako dvomljivo — —

Potem pa se je naselil v hišo jok in stok . . .

Marija je sedela pri profesorju noč in dan. Pokladala mu je mokre cunje na čelo in popravljala vzglavje. Vse to je znala še iz onih dni, ko je bila kot otrok doma pri stricu. Razven tega je pazila še na vse drugo. Pripravljala je zdravila, kakor je zapovedal doktor iz mesta, ki je prihajal vsak drugi dan, ali pa Edvard, ki je bil zadnja leta že tudi napravil doktorat. Hodila je po sobi tiho in boječe, da ne bi vznemirjala bolnika. Popraševala je po bolečinah in brisala profesorju pot raz čelo.

Gospa Fanetti in gospodična Ema sta ji pomagali pri vsem, kar je bilo ženskega dela.

Evgen pa je lazil okrog s povešeno glavo in molčal. Za nikogar, ki ga je srečal na njegovih potih, se ni brigal. Ljudi ni ogovarjal. Le kadar mu je kdo sam od sebe začel pripovedovati o domačih zdravilih, ki naj bi koristila profesorju, je dvignil glavo in poslušal molčé. Prišedši domov je razložil Edvardu vse, kar se mu je svetovalo in povedalo. In če je ta izprevidel za dobro, so poskušali potem tudi z domačimi zdravili.

A vse zastonj!

Ko bi se profesor prehladil ne bil — prehladil! To je bilo najhuje. To je bilo najbrž vzrok, da ga je začelo poleg drugih bolečin še bosti v prsih, da mu je pogled postajal moten, da so ga obhajale slabosti in da mu sempatje celo v umu ni bilo prav jasno.

Včasih je govoril tako čudno in zmedeno, kot bi se niti prav ne zavedal. Tedaj je bežal v pogovoru od jednega predmeta do drugega in mešal svoje razmere z razmerami onega, s katerim je govoril.

Nekoč ga je obiskal Omejec. Stal je ob postelji nekaj časa molčé in gledal bolnika, ki je imel oči zaprte in težko sodel.

„Pa bi ne imeli okna odprtega, profesor!“ ga je opomnil naposled, ko je videl, da prihaja skozi napol odprto okno v sobo veter, ki bi bolniku vtegnil škodovati. Profesor je hotel imeti okno vedno napol odprto.

„Misliš?“ se je branil profesor in odprl oči; glas mu je bil piskajoč — „vendar bi bilo bolje, ko bi bilo odprto — okno, ko bi bilo odprto. Se mi zdi, da slišim, kot bi ropotala kolesa, in kot bi voda šumela v vedra. Če je okno odprto, potem slišim. Drugače je pa vse tiho . . . tako vse tiho . . .“

„Gospod profesor, ali ste žejni?“ je prашala Marija.

„Ne, nisem žejen. — Kaj pa, Omejec, kaj pa os pri velikem kolesu? Gotovo je zarjavela, ker stoji toliko časa. Ali si ogledal os pri velikem kolesu, Omejec?“

„Sem. Pa ni zarjavela.“

„Tako? Torej ni zarjavela? Škoda bi bilo, ko bi bila zarjavela . . . A stope — stope so se gotovo udelale in ukopale, ker stoje toliko časa. In pajčevina jih je prepredla čezinčez. — Ali si stope ogledal, Omejec?“

„Sem. Pajčevina jih je prepredla.“

„Tako? Torej pajčevina jih je prepredla? Škoda, da jih je prepredla.“

„Gospod profesor, vi ste trudni,“ se je oglasil Edvard.

„Truden?“ — in profesor se je z začudenjem oziral po sobi, kot bi z očmi iskal

Edvarda in ga ne mogel zagledati; in vendar je stal Edvard tik ob postelji — „Truden? Ne vem, morebiti sem res truden.“

„In govorica bi vam utegnila škodovati.“

„In govorica bi mi utegnila škodovati. Res; govorica bi mi utegnila škodovati.“

Profesor je zopet obmolknil in zaprl oči. Obraz mu je bil miren; vendar je bilo videti, kot bi obračal pozornost zlasti na jeden predmet. Bogve, na kaj je mislil? Morebiti se mu je zdelo, da je os pri velikem kolesu vendarle rjasta, morebiti se mu je zdelo, da šumi voda pod oknom in da ne teče prav, da uhaja preko veder, in da zatvornice puščajo.

Bolezen je šla na huje. Ljudje so sodili, da ne bo dolgo. Otroci so kar prežali pred hišo, da bi takoj izvedeli vsako izpremembo in da bi mogli vsako novico čimpreje raztrositi po vasi.

In res — nekega dne je kar najedenkrat odleglo profesorju, in zvedelo se je po vasi: „Profesorju je boljje!“

Ljudje so se veselili; kako bi se ne! Vendar jih je bilo nekaj, ki so zmajevali z ramami in niso mogli verjeti tako hitro.

„Bolje . . . boljje . . . Včasih se najedenkrat obrne na boljje, pa se je v resnici obrnilo le na slabeje . . .“

In prav so imeli. Tudi s profesorjem je bilo tako.

Zadnje dni se je bil res ovedel popolnoma. Govoril je pametno in o bolečinah ni tožil. Še celo pošalil se je sempatje. A to je bilo res zadnje dni; zakaj dva dni pozneje — — —.

Tiste dni torej, ko se mu je bilo obrnilo na boljje, je poklical k sebi Evgena in Marijo. Vzprejel ju je z nekim blaženim nasmehom na ustnih. Prijel ju je za roko in začel:

„Otroka, jaz ne bom več dolgo —“

Marija je zaplakala . . .

„— ne bom dolgo, to čutim. Pa kaj bi skrbeli, uredil sem svoje reči. Sorodnikov nimam razven brata. Za tega in še za nekatere potrebe sem poskrbel. Preostajata še vidva. Vidva sta moja otroka. Ostalo premoženje izročam vama; oporoka je shranjena. — Potem pa še nekaj! Še nekaj mi je

na srcu . . . Pred kratkim me je zaprosil gospod Franjo v Edvardovem imenu za tvojo roko, Marija. Obljubil nisem nič, ker mi-slim — —“

Profesor je hotel nadaljevati, toda Evgen in Marija sta bila že padla predenj na kolena:

„Gospod profesor!“

„Gospod profesor!“

In profesor je s tresočo roko položil Marijino desnico v Evgenovo:

„Moja otroka . . . Srečna bodita! Bog vaju blagoslovi!“

To je bilo tiste dni, ko se je bilo profesorju obrnilo na boljje.

Toda dva dni pozneje — — — dva dni pozneje smo ga pokopali . . .

To je bilo plakanja ob pogrebu, to je bilo zdihovanja in žalovanja! To je bila žalost, ki nam je trgala srce, to je bila rana, ki nam jo je vsekala v dušo usoda po previdnosti Vsevednega! To je bila bridka bol in tuga neznosna, ki jo zaceli le čas in pa vera v posmrtnost . . .

Toda o vsem tem naj vam pripoveduje kdo drug — jaz ne morem. Meni se udirajo solze ob teh spominih, in srce me boli, in duša se mi trga . . .

Dovolite, da vam pripovedujem le še konec!

VII.

Kot abiturijent sem nekoč na svojih potih po gorah obiskal znanega in v obče priljubljenega župnika, g. Žana. Sedaj ga ni več; a tedaj je oskrboval samotno faro pri svetem Lenardu v naših hribih. Prijazen gospod je bil in rad je govoril. Ker me že več let ni bilo v rojstnem kraju, sem se nadejal, da mi bo gospod Žan napovedal novic na preostajo. In nisem se motil.

Sicer ga slučajno nisem dobil doma, a imel se je vrniti kmalu. Zato sem šel in si med tem do dobra ogledal farno cerkvico.

Cerkvica je stara, a izredno domača in prikupljiva. Pozna se ji na prvi hip, da je umna roka delovala in popravljala na njej, da združi novo s starim v lepo harmonijo. To se ji je tudi posrečilo. Stopnice na kor

so zložne in šele pred kratkim nove; orglje so nove, in klopi po cerkvi nove. Zlasti me je mikala podoba sv. Lenarda v velikem oltarju. Gledal in občudoval sem krepke obrazne poteze in pa tisti resno-mirni izraz, ki tako pristuje svetnikom . . . Gledal sem in stal ne vem kako dolgo, tako dolgo, da začujem stopinje za seboj Bil je gospod Žan.

„Slika vam je všeč? Jelite, da vam je?“ me je vprašal, prišedši do mene.

„Všeč? Gotovo. Gospod Žan, to je pač sad vaše skrbi in požrtvovalnosti.“

„Ne meni poklonov, ne meni!“ se je branil gospod Žan, „sliko in orglje in pa klopi po cerkvi — ali ste jih ogledali? — vse to je napravila vaša rojakinja, gospa Marija.“

„Gospa Marija?“ sem vprašal in se skušal domisliti, kaka gospa bi to bila, ta gospa Marija. Ime mi je bilo znano; čul sem je že večkrat dotlej. A gospe same nisem poznal.

„Gospa Marija. Ali vam ni nič znano o njej? Iz Opatije prihaja vsako leto na počitnice. Doma je tu nižje doli pri Rogljanu. Trohov profesor iz doline jo je bil še kot otroka vzel seboj. Imel jo je kakor za svojo. In ko je umrl, je zapustil vse svoje premoženje njej in pa nekemu Evgenu, ki ga je bil tudi vzel za svojega. Evgen in Marija sta se vzela potem in živela skupaj šest let. Potem je umrl Evgen in gospa Marija je postala vdova. Živi še vedno v Opatiji. Sinčka ima in tega pripelje vsako leto seboj. Pravijo, da misli zidati hišo v dolini in se nastaniti za vedno pri nas.“

„Pri Rogljanu, pravite, je doma?“

„Pri Rogljanu. Saj poznate Omejca, ki melje doli. Mož se je preselil tja šele po Rogljanovi smrti. Rogljan pa je bil stric Marijin.“

„Omejca poznam; kako bi ga ne —.“

„Torej. Mož se je postaral, kaj ne? Toda, kadar pride gospa Marija, tedaj se baje pomladí v hipu za deset let. Gospa mu je dobra, in Omejec je ne more prehvaliti. Le vprašajte ga, kaj vam bo povedal o gospé Mariji. Včasih je hodila k nam gospôda — bo dejal — to je bila tržaška gospoda. Dobri ljudje so bili in nikomur izmed njih ni mogel kdo kaj oporeči. Toda,

ko je potem začela prihajati k nam še hrvaška gospôda, o, potem je bilo šele lepo pri nas. Kaj bi pravil; saj je minulo. Sedaj pride samo še gospa Marija. A gospa Marija, gospa Marija je najboljša žena na svetu . . . Tako vam bo povedal Omejec, bodete videli. — Toda idite, pokažem vam še našo šolo!“

Šel sem za gospodom Žanom radoveden, kaka šola bo to — tako visoko v hribih.

Lična hišica z jednim nadstropjem se je belila na gričku za župniščem. Človek bi mislil, to je del župnišča. Pa ni bilo tako.

„To je naša šola“, je rekel gospod Žan.

„Šola? In odkod pridejo otroci?“

„Od vseh strani; često po dve uri daleč. In veliko jih pride. To je jedina šola tukaj v gorah. — Tudi šolo je sezidala gospa Marija.“

„Tudi šolo?“ — Šla sva z gospodom Žanom in si ogledala še pokopališče.

Izmed grobov in spomenikov sta se odlikovala zlasti dva. Marmor, bel kakor mleko, napisi, ograja, cvetice na grobu: vse to je pričalo, da mora biti nekdo, ki z vso skrbjo varuje in neguje spomine svojih dragih. In kdo mislite, da je bil to? Nihče drug, nego zopet — gospa Marija. Pod krasnimi spomeniki sta počivala oče njen in pa stric Rogljan. Gospa Marija je prihajala o počitnicah še vedno po dvakrat na teden k svetemu Lenardu sadit cvetic in pa negovat jih in zalivat jim. Mrvice so vspevale še vedno tako lepo, kot prva leta. Saj jih je pa tudi gojila gospa Marija tako skrbno, kot nihče drug. Gospod Žan je pravil, da se vselej, kadar pride, mudi na grobu po več ur, često po celo popoldne . . . Dobra žena.

Gospod Žan in drugi so mi povedali še marsikaj o njej. — —

No, pozneje sem imel priliko, da sem se celo sam seznanil ž njo. Tedaj sem se prepričal, da ni le dobra, ampak silno uljudna in izobražena žena ta gospa Marija. Prosim, govorite ž njo in potem mi bodete verjeli.

* * *

To je bila torej gospa Marija — in to je povest o gospé Mariji. Ha! To vam je dolga povest. Ali ste jo čuli?

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Socijalizem na Francoskem. Če hočemo točno spoznati razvoj socijališkega gibanja na Francoskem, moramo seči daleč nazaj — do Rousseaua. Tega moža ideje so vskalile ob francoski revoluciji; iz njih je zajel Babeuf — prvi jasni komuniški teoretik — za njene dobe svoja načela, ki so se obnovila po znani julijevi revoluciji leta 1830. O vsem tem smo pa nekaj na platnicah, nekaj v listu samem že obširno pisali. Blagohotni bravec naj si torej sam ondukaj poišče potrebnih podatkov, da bo mogel umevati nadaljno socijališko zgodovino na Francoskem. (Glej letnik 1897., št. 20. in dalje.)

Doba meščanskega kralja Ljudevita Filipa, ki je ob julijevi revoluciji zasedel francoski prestol, je bila jako ugodna socijališkim in komuniškim agitacijam. Kralj ni imel sam nobene moči in je mislil, da se vzdrži s tem, da se bo laskal srednjim stanovom. Ti so pač v nekoliko izrabili njegove slabosti, a pri tem so sebi in kralju odbili nižje, delavsko ljudstvo. To je bilo vedno bolj nezadovoljno. Ni čuda! Agitatorji so mu neprenehoma trobili v uho: Ti si ustvarilo prvo veliko revolucijo, a prišli so drugi in so poželi, kar si ti vsejalo. Ti si tudi uprizorilo drugo revolucijo, a tudi njene sadove so ti drugi požrli. — Brezдно med proletarskimi in grajanskimi stanovi se je vsled tega vedno večalo in ob tem času so imeli socijališki razširjevalci lahko delo. Kako zmešane so bile tedanje razmere, nam najbolj spričujejo neštevilni mali upori, stavke in napadi na kralja in druge višje osebe. Razosodni možje so že tedaj videli, da so ti pojavi med seboj zvezani, da imajo za svoj temelj neki skupen načrt, neko skupno idejo. Po atentatu na kralja dné 13. kimavca l. 1841. je zapisal Rossi te - le besede: „V

velikem strahu so vprašali, ali niso vsi ti napadi na javni mir, ti boji, ki so več nego jedno mesto napojili s krvjo, in atentat dné 13. kimavca pojavi samo jednega vzroka; ali niso prizori samo jedne drame; ali se ne more v tem spoznavati jedna sama misel, jedna ogromna organizacija, napoved bojev, s katerimi hočejo na vsak način uničiti monarhijo, last, socijalni red.“¹

Ne moremo sicer tedaj še govoriti o jedni socijališki stranki, pač pa o jedni ideji. Gibanje se je valilo po raznih strugah. Nepregledna vrsta tajnih društev je širila ogenj nezadovoljnosti in nanašala gorivo za novo revolucijo po celem Francoskem tako zvito in spretno, da jim policija ni mogla do živenga. Poleg njih so nastopali skrajno radikalni privrženci Babeufove šole, popolni ateisti in materijalisti. Živahno so razširjali svoje nazore tudi Cabetovci in Fourierovci. Vse te stranke so izdajale nebrojno časopisov, knjižic in lističev. Ne samo delavci, marveč tudi posamniki izmed drugih stanov so se tako navzemali socijaliških idej. Besede „zduževanje“, „organizacija dela“ so čarobno vplivale v javnosti. Lahko je torej umljivo, da so tudi pesniki vedno bolj plavali s tem splošnim tokom. Opisavali so razkošje in bičali bogatine; pretresljivo so slikali revščino, slavili enakost in bratstvo in proklinjali vsako nasilje. Že Lamar-tine udarja večkrat ob to struno; še živejše pa Victor Hugo in Béranger. Za vzgled navajamo tu jedno takrat najrazširjenejših pesmi, Pierre Duponta „Delavsko pesem“:

Petelin prvič se zglasí,
in že se naša luč posveti;
trpljenje staro se znóví,
in kladivo prične grmeti.
Za plačo negotovo večno
na zemlji ginemo nesrečno.

¹ „Handbuch des Socialismus“, o. c. str. 217, 216.



Boj z levi.

Že jutri pride glad mordà,
in starost? Grozna in temná!
Ljubimo se zvestó, gorkó!
Če meči žvenketajo k bitvi,
če bliža čas se pomiritvi,
združnó, krepkó
napijajmo sveta rešitvi!

Vrtinec hud in trda tla,
brez konca ž njima se borimo;
in kar zakladov krijeta
na dan jih s trdom mi valimo:
rudnine, demant v vedni tugi,
kar sejemo, požró nam drugi.
Ovce smo; drugi nas strižó
in z našo se krasé volnó.
Ljubimo se zvestó, gorkó!
Če meči žvenketajo k bitvi itd.

Kaj nam prinaša silni boj,
kaj žulji naših rok nešteti,
kam teče naš pekoči znoj?
Le stroji rabni smo na sveti.
Bogatcem zidamo gradove,
razkošja, lišpe vedno nove.
Ko pa bučela dá strdí,
se proč spodí, se umorí.
Ljubimo se zvestó, gorkó! itd.

Od naših se ženâ redí
slabotno, blede tuje dete.
Dorastlo komaj, pa vskipí
in zaničuje naše čete.
Razbita grajska je krivica,
ne plače več pred njo devica.
A posužilo je zlato
poštenje in mladost čistó.
Ljubimo se zvestó, gorkó! itd.

Pod streho mrzlo in temno
kot tat se žalostno tiščimo.
V solzah nebrojnih tam trpko
življenja dolgo noč bedimo.
A solnce tudi nas bi grelo,
in v senci dobro nam bi delo.
Gorkà je tudi naša kri,
gorkejša ni bogatcev ní.
Ljubimo se zvestó, gorkó! itd.

Večkrat smo vdali se slepó,
s krvjo smo drugim tla gnojili
in s svojo smrtjo smo tako
tiranstvo staro obnovili.
Krví, moči je naše škoda,
ljubezni čakajmo prihoda.
Ljubezen novi svet rodi
in kmalu, kmalu se vzbudi.
Ljubimo se zvestó, gorkó!

Taka pesem je imela neizmerno vpliva. O „bolnem času“ tožijo do mala vsi pesniki tiste dobe. In za njimi ponavljajo ravno to misel pevci po ulicah, po gostilnah, po zabaviščih. Izmed delavcev samih nastopajo možje, ki v nespretni obliki in surovih besedah ponavljajo to, kar je takrat razglašala vsa javnost. Izmed njih imenujemo: Lachambeaudiea, Wirgarda, Boissya, Savinien Lapointa. Pridružujejo se jim pisatelji: novelisti, romanopisci, dramatik, časnikarji. Po svojih nenravnih opolzlostih zloglasni Eugen Sue je v tem zmislu napisal svoje „Pariške tajnosti“. — George Sand, duhovita, a nravno propala pisateljica, je izdala imenovanega duha polne romane: „Priateljica Lamennaisova“, „P. Leroux“. — F. Pyat je izdal spise: „Pariški cunjar“, „Izobčenčeva pisma“. — Alf. Esquiros „Ljudski evangelij“, „Neumne device“ in več drugih. Celó princa Napoleona, kasnejšega cesarja, je prevzel ta splošni duh. V knjigi: „Kako naj se odstrani revščina — Extinction du paupérisme“ razvija načrt, naj se prepusté neobdelana zemljišča delavskim zadrugam, da jih z državno podporo zboljšajo in si tako ustanové temelj bodočemu blagostanju.

Ljudevit Filip ni razumel tega gibanja; njegova vlada tudi ne. Ko so predložili delavci „peticijo dela“ zbornici, so se ji smejali ministri z zbornično večino vred. V tej peticiji so zahtevali, naj se ustanové zakoni v delavsko varstvo in naj se postavno utemelji delavsko združevanje. Zgodilo se pa ni nič drugega, nego da se je dné 22. sušca l. 1841 izdal zakon o delavskih razsodiščih in proti otroškemu delu v tvornicah, ki je pa ostal brez vpliva.

V izpopolnitev kratkega obrisa iz te dobe navajamo tudi par vzgledov iz Bérangera, ki je bil brez dvojbe takrat najpopularnejši pesnik. Vzlasti v Parizu so se povsod — po ulicah in gostilnah — slišale njegove pesmi, zložene v pristnem narodnem duhu, polne duhovitih misli, pa tudi tiste podlosti in tistega cinizma, ki sta se takrat šopirila v vsi francoski javnosti. Ljudstvo se jih je

tem ložje navadilo, ker so bile umerjene po domačih melodijah. Z vsako pesmijo je označil pesnik tudi obče znani napev, po katerem naj se poje, in kmalu, ko je izšla, so jo že prepevali delavci, rokodelski vajenci in sploh do mala vse ljudstvo. Njegov „Stari capin“ — „Le vieux vagabond“ — slove:

V jarku ob cesti bo zadnje dejanje,
starec umiram in slab in bolan.
Kažejo name: pogledjte, pijan je.
Dobro! noben ne bo zame solzan.
Nekaj nad mano oči jih zavija,
drugi kak sold mi zažene v obraz.
Pojte! da se ne shladí vam gostija.
Stari capin! se ne brigam za vas.

Starost ga je, porekó, umorila.
Glada tako ne umira nikdó.
Mislil sem, da mi bolnica sladila
v smrti bo urico zadnjo grenkó.
Vsa zavetišča so polna trpinov,
revnih se vedno število množí.
Cesta edina je mati capinov.
Stari capin! Kjer si rojen, umri!

Uka pri mojstrih iskal sem v mladosti:
„Dajte, učite me, da bom kaj znal.“
„Malo zaslužka je, dela ni dosti;
pojdi beračit“, me vsak je pognal.
Vi bogatini, ki „delaj!“ ste vpili,
vaših gostij kako kost sem bil vjel;
spaval na vaši sem slami po sili,
stari capin! vas ne bodem več klel.

Lahko bi kradel, ko ni bilo jesti,
rajše pa prosil sem dobrih ljudi.
Vtrgal sem pač kako sadje ob cesti,
ko se smijalo je v trudne oči.
Dvajsetkrat so me zato uteknili
v kralja imenu v temnice hram.
Last so edino tako mi vgrabili.
Stari capin! saj le solnce imam!

Ima-li revež še kje domovino?
Kaj mi mar slava, vaš ponos razvpit?
Žito ne briga me vaše in vino.
Pojte se s svojimi zbori solit!
Mesta z orožjem je tujec odpiral;
in ko pohotno se v njih je mastil,
jokal kot nor sem, v solzah sem umiral.
Stari capin! pa me on je redil!

Ali me niste zatreti hoteli
kakor mrčes, ki se vniči z nogo?
Pa bi me bili učiti imeli;
delal bi bil in vam služil zvestó.

Ko bi bil videl kaj vigredi zlate
ko bi pihljaj bil mi vetrič bolj blag,
pa bi bil ljubil vse kakor brate.
Stari capin! sem vam v smrti sovrag!

Značilna je tudi Bérangerova alegorija
„Golob in krokar po vesoljnem potopu“ —
„La colombe et le corbeau du déluge“.

K r o k a r :

Golobček, kam, na katero stran?

G o l o b :

Letim, da Noe verni moj.
izvé, da je potop končan.
Povabim, krokar, te seboj.

K r o k a r :

Ne grem; zdaj voda vrè z gorâ,
obeta meni srečnih dni;
človeške vidim tam kosti . . .
In črni tič se skrohota.

G o l o b :

Ponesi v barko upanje,
da vmika zemlja se vodam.
Zahvaliva očaka tam,
moj krokar, mož nas rešil je.

K r o k a r :

Seveda rad nas on ima;
pohrusta sčasom vse nas vprek;
le želi mu še dober tek . . .
In črni tič se skrohota.

G o l o b :

Nad svetom človek je gospod;
sam Bog mu to oblast je dal.

K r o k a r :

Ne vem. Če bil gospod bi tod,
bi se natore svet ga bal.
A brezno mu nasprot zija,
in borni čolnič mu vtopí;
potopa zrem povesod sledí . . .
In črni tič se skrohota.

G o l o b :

Družina ena še živí;
vode stekó se v ocean;
z nebes žarí se mir krasan,
in novi svet se nam rodi.

K r o k a r :

Ne bo kaj prida iz sveta,
če človek dedič tod bo krog.
Za svèt naj mene vpraša Bog . . .
In črni tič se shrohota.

G o l o b :

Obupa prerok si zlovest,
režiš se zlu, ki slutiš je.
Da vtolil eno bi boleost,
jaz dal bi glas in perje vse.
Ti kolneš! Zásè vsak pojvá!
Ljubezni sami jaz živim.

K r o k a r :

Živeti češ za prazen dim?
In črni tič se skrohota.

G o l o b :

- Zlodéj, ki zливаš žolč grdo,
k nesrečnim smrtnikom letim;
ponesem vejo oljkino,
jih ž njo vtolažim, zveselim.

K r o k a r :

Golob, ti sam in vejica
prav kmalu bosta pekla se.
Hudičev dvojčič človek je.
In črni tič se skrohota.

Izredka se dobi tak izraz divjega obupa, kakor ga je naslikal pesnik v tej pesmi. Na nižje, zatirano ljudstvo je morala silovito vplivati.

V pesmi „Les Escargot“ šiba v perečem sarkazmu buržoazijo svoje dobe. V prevodu slove ta pesem:

Policaj mi je velel: Proč od tod!
Stanú grem iskat na kmete.
Tu slinasti polž mi prestreže pot,
pokaže roge mi napete.
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

Postavlja se polž, si misli tako:
Fej, ti proletarski nesvestnik;
saj nimaš ni strehe nad sabó;
jaz, polž, sem pa slaven posestnik!
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

Sred svoje sive palače srčan
se slinasti polž napihuje,
kot kakšen odlikovani meščan,
ki z okna se v svet izkazuje.
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

Pomanjkanje nič ga ne skrbi,
in ne, kdaj bo rok stanarine,
če se pa sosedov kaj zboji,
zapre se brž v svoje lupine.
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

Tak top je, da mu še dolgčas ni.
Skrb zase le tare ga v prsih.
Iz drugih dela lepo se mastí,
se plazi po rožah in trsih.
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

Najlepše naj tiči se mu oglasé,
ne gane ga to in ne motí,
zagaman še komaj, komaj ve,
da je kje kak glas in peroti.
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

Hudirja! Tič je ta buržoá.
Od pameti malo se vleče.
Pač boljša je svoja hiša doma,
da druge se lahko ven meče.
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

V dveh zbornicah, čujem, postave dajó
njihovi poslanci — veljaki.
Poslanec pač morda še pèr (pair) celo bo.
Precèj jih vem, ki so prav taki.
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

Le plezajmo! Polž nam je zgled! Za njim!
To dvigne še mene izgnanca!
Za polža volivca se že vzgojim,
morda še za polža — poslanca.
Res, čedna gospôda lupinasta,
krivé se hrbitišča ji slinasta!

Iz vladarjev se norčuje v nastopni pesmi:

Služba mi preroška narekuje,
da razkrijem tmò bodočih dní,
da vladarje vrh zemlje kaznuje,
v starem svetu jim potop vskipí.
Kmalu vali vse preplavijo.
Ocean rujove, venkaj sili.
„Glejte“, kličem. „Sanjaš“, pravijo.
Bore kralji! Vsi bodo vtonili!

Huda kazen za te dobre kneze,
ki tak lepe zakone dajó!
Sužnih znakov, jarmov težke peze,
ljudstvo je brezbrizno vzrok samó.
A valovje svojo pot drví
proti njim, ki so tak varni bili;
zdaj pa zanje niti barke ní.
Bore kralji! Vsi bodo vtonili!

Afriški despot, ki bos kraljuje,
Kamov črni sin, vodé krotí:
stari fetiš moj vas že vstrahuje,
da dohodek se mi podvojí.

Dobri kralj! Podložnike loví,
— mnogo ladij so že napolnili —
jih prodaja kruti sužnosti.
Bore kralji! Vsi bodo vtonili.

Semkaj vsi, azijski sultan vpije:
skopljenci, vezirji in žené!
Da valovom jeza se razbije,
vaša trupla naj jo zajezé.
In v serailu, kjer parfum diší,
kjer čuvaji radi bi vbegnili.
Puší, zeva; „glave proč!“ velí.
Bore kralji! Vsi bodo vtonili.

In v Evropi, kjer potop vskipeva,
iščejo si skupne pomoči.
„Bog nas sodí“, jim zastonj odmeva,
Bog jim pravi: Plavajte sami.

Vali vse te vzvišence požró,
prêstoli se bodo jim razbili,
kron zlato v denar jim prekujó.
Bore kralji! Vsi bodo vtonili.

Kje so, prerok, ocean, viharji!
Narodi smo, ki nas glad drví.
Česa treba je, zdaj vemo, s carji,
za nas brez koristi, brez moči.
Bog jim naše vale bo poslal,
saj so dolgo zapeljani bili.
Pa zasije nebes; vtihne val.
Bore kralji! Vsi bodo vtonili!

Poudarjamo, da sta ti dve poslednji pesmi
zloženi neposredno pred revolucijo l. 1848.
Imeli sta mnogo vpliva. (Dalje.)

Književnost.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1900.

Vjenceslav Novak. *Posljednji Stipančići. Povijest jedne patricijske obitelji.* Zabavne knjižnice „Matice Hrvatske“ svezak 224 - 226. 8°. Str. 254. Ciena 75 novčičev. — Udom „Matice Hrvatske“ že dobro znani pripovedovalec slika v pričujoči povesti življenje in značaj senjske premožne in vzgledne obitelji Stipančićev. Dejanje se vrši v tisti dobi, ko so Senjani silno mrzili vojaško upravo (oblast) v prvi polovici pretečenega stoletja. Stipančić, zadnji potomec iz bogate stare senjske patricijske družine, hotel je biti povsod prvi, imel se je za velikega učenjaka in aristokrata, dasi to nikakor ni bil, vkljub velikemu imetju. Bil je zelo ošaben in prevzetan do svojih rojakov. Največje upanje pa je stavil na svojega nadepolnega sina Jurja, kateri naj bi nekoč proslavil njegov rod z visoko častjo in dostojanstvom, medtem ko je popolnoma preziral odgojo svoje hčerke. Mimogrede se je vtikal v politiko, s katero je hotel svojemu sinu pridobiti slavno bodočnost. Končnega propada in sramote svoje hiše ni doživel, dasi ga je mogel slutiti, ker ga je preje rešila smrt. Po njegovi smrti si je prilastil njegov ničvredni sin, izdajalec svojega naroda, še zadnji ostanek premoženja, tako, da je nekdanj bogatega in ošabnega Stipančića žena prišla na večer svojega življenja na beraško palico; hišo pa nekdanj slavni in ugledni senjskih patricijev je kupil neki mlad — čevljar. Torej nam kaže ta povest zopet resnico pregovora: „Kdor se povišuje, bo ponižan.“

Vrh tega se pisatelj tudi dotakne politiškega probujenja Senjanov po kanoniku župniku Filipu

pl. Vukasoviću iz narodnega spanja; ravno v tej dobi sta delovala tudi Janko grof Drašković in dr. Gaj. Knjiga je pisana v lepem, priprostem jeziku, da se lahko čita in razume. O. B. Šalamun.

Pro Charitate. Strenna agli Orfanelli di Betlemme. Str. 43. Cena 50 f. — Lektor talijanskega jezika na Zagrebškem vseučilišču Alojzij Manzoni, izdal je to brošurico, v kateri je priobčil v hrvaškem in talijanskem jeziku več razprav in književnih ocen. Na prvem mestu je prevod lepega premišljevanja znanega Capecelatra: „Božić“, potem sledé razpravice: „Il Padre Ermano Cohen“, „I fratelli Ratisbonne“, „Francesco Hettinger“, „Augusto Conti“, „Kardinal Augustin Bausa“ itd. Na koncu je pa nežna pesemca Julija Carcana „Angele Dei“, katero je uglasbila izdajateljeva sestra Ida Manzoni. Zelo pripravno in v dobrem duhu napisano knjižico radi priporočamo. Janko Barlè.

Poljska književnost.

Za Svetozar Hurbanom - Vajanským najplodovitejši slovaški novelist je Matija Bencur, ki je splošno znan pod imenom Martin Kukučín. Kakovost njegovih pripovedk in novel izpričuje nam ravnokar izdani prevod nekaterih v poljskem jeziku, ki je izšel kot 136. zvezek „Biblioteke dzieł wyborowych“ z naslovom: Marcin Kukuczyn (Maciej Bencur) *Obrázky i nowelle*, w przekładzie Romana Zawilińskiego. Varšava 1900 Str. 172, cena 25 kop. Knjiga obsega pet novel in sicer: „Nesprebujen“, „Vaški roman“, „Senca in luč“, „V šolo“ ter „Visi-

tacio canonica". Prevoditelj, prof. Zawiliński, je izdal že lani delo *Słowacy, ich życie i literatura*, o katerem smo tudi mi poročali v „Dom in svetu“ (1899, str. 671).

Druga v tej zbirki izdana knjiga obsega dve povesti Karoline Svetle. Njen naslov je: *Z naszych walk i bojów. Oczarowana*. Prevod je oskrbela Marya Czeslaw. Str. 160. Da takšni prevodi zblizanje slovanskih plemen zelo pospešujejo, ne more nihče zanikati, radi česar jih pozdravljamo z veseljem.

O. Jan Beyzym T. J. i trowacy na Madagaskarze je naslov knjigi, ki je zagledala ravnokar v Krakovu beli dan. Obsega popis delovanja jezuita Beyzyma med gobovimi na otoku Madagaskaru. Tekst pojasnjujejo številne slike. Obsega sto strani v 4^o ter velja samo 25 kopejk (60 h).

Zygmund Gloger je izdal ravno tam knjigo: *Geografia historyczna dawnej Polski* z dodaniem mapy Rzeczypospolitej I. Babireckega. V tekstu je uvrščenih 64 autentičnih slik. Str. 387 v osmerki. Cena ni označena.

V Varšavi v založbi „Przeglądu Katolickiego“ je izšlo drobno delce z naslovom: *Dwie sbawienne nauki dla ludu przeciw wychodźtwu za granicę sa chlebem*, spisal L. J a r o s i ń s k i. Str. 34, cena samo 10 kop. Takšno delo, prepričevalno napisano, ne bi škodovalo tudi nam Slovencem.

Ondukaj je dalje izšlo delo: Julian Klaczko *Rzym i odrodzenie. Szkice. Juliusa II.* Preložila Antonija Morżkowska. Šteje 415 str. v 8^o. Cena 2 r. 80 kop.

V Varšavi je zagledala beli dan: *Mapa Królestwa Polskiego* na podstawie najnowszych źródel wydana nakładem J. M. Bazewicza. $\frac{1}{500.000}$ czyli w calu angielskim 12 wiorst. Cena 2 r. 50 kop.

Ravno tam je izšlo delce: *Klechdy, czyli baśnie ludu polskiego na Śląsku* ze zbiorów Widziału Literackiego w Gostiniu. Str. 82 v 8^o, cena 20 kop. Knjižica obsega nekoliko pristnega „narodnega blaga“ iz Šlezije, in jo radi zanimivosti pripočamo tudi Slovencem.

Kot dodatek k „Gazety Polskiej“ so izšli: Klemensa Janosza *Pająki* (pajki). Obrazek z życia warszawskiego. Str. 183. — Henryk Rzewuski: *Pamiętki starego szlachcica litewskiego*, dva dela, str. 318. — Berta pl. Suttner: *Highlife* v prevodu Neufeldowne, dva dela 154 + 158 str. i. dr.

(i + a.)

Ruska književnost.

V Petrogradu je izšlo že tretje izdanje dela S. V. Maksimova z naslovom *Sibir i katorga*. Delo je razdeljeno na tri dele ter velja 1 r. 75 kop.

Ravnokar je zapustilo tiskarno obširno in zanimivo delo A. V. Obručeva: *Centralnaja Azija, severnyj Kitaj i Nan-Šan*. Otčet o putešestviji, severšennom po poručeniiju Imp. Rusk. Geogr. Obščestva v 1892—94 gg. I. zvezek. Dnevnik iz potovanja po vshodnji Mongoliji in pokrajinah Čži-li, Šan-si, Šen-si in Gan-su, Ordosa, Alašanja in vshodnjega Nan-Šanja (z 8 zemljevidi, 39 fotografijami in 112 slikami v tekstu). Cena 10 r.

Profesor E. V. Timonov je izdal v Petrogradu delo: *Očerki glavnějših vodnyh putej Priamurskago kraja* (Cena 3 r.). F. P. Unterberger pa delo: *Primorskaja oblast 1856—1898 gg.* Poslednje je opremljeno z dvema zemljevidoma, 12 tablicami in 15 slikami. Cena takisto 3 rublje.

Izšla je tudi *Kratkaja fonetika i morfologija češkago jazyka* Romana Brandta. To za Ruse zelo zanimivo delo stane samo 60 kop.

V Petrogradu je izšel IV. zvezek *Sobraných sočinenij* A. D. Gradovskega. Cena 4 r., po naročilni poti za vseh 8 zvezkov pa 15 r.

V. Zelinskij je izdal že drugi snopič *Sobranija kritičeskich materijalov dlja izučeniija proizvedenij I. S. Turgeněva*. Cena samo 1 r.

V Petrogradu je izšlo troje zvezkov *Stihotvorenij* in sicer: „Stihotvorenija 1879—1885 g.“, tretji natisk; „Novyja stihotvorenija 1886—1888 g.“, drugi natisk, in „Tretij sbornik stihotvorenij 1889—1899“. Cena 4 r. 50 kop.

Dalje je izšel pod naslovom *Vik 1798—1898*. zbornik najboljših maloruskih 50 pesnikov s portreti. To obširno in velezanimivo delo velja samo 2 rublja.

V Moskvi je izšlo *Roskošnoje iljustrovannoje izdaniije sočinenij Lermontova* v jednom obsežnem zvezku z mnogimi in prekrasnimi slikami. To delo je moči dobiti tudi v Lvovu ter velja vezano 20 kron.

Ravno tam je izšel obširen zvezek *Poesij Ševčenka* v prevodu iz maloruskega narečja na velikoruski literarni jezik s sliko pesnikovo. Obsega med drugimi tudi dramo „Nazar Stodolja“ ter obširen životopis. Cena 1 r. 50 kop. Tudi to delo se dobiva v Lvovu.

V Lvovu je izšla v krasni obliki z zalimi slikami krasna povest Nikolaja B. Gogolja *Taras Buljba*, katero je priobčil „Letopis Matice Slovenske“ 1872—73 l. v slovenskem prevodu. Za one, ki se hočejo seznaniti z ruskim originalom, je sedaj ugodna prilika, nabaviti si dotičnega za nizko ceno. Dobiva se pri uredništvu „Russkoga Slova“ ter velja 80 h.

Izšla so v drugem natisku *Sočinenija* F. I. Samarina. Tom. I. Statji raznorodnago soderžanija i po poljskomu voprosu. Cena 1 r. 75 kop — Dalje so izšla *Neizdaniija pisma k gospože Biardo i jego*

francuzskim družjam (1846—1882) I. S. Turgenêva. Obširna knjiga stane 2 r.

V Trnovem v Bolgariji je izšel *Pylen Russko-Bulgarski rečnik* Kol. Petkova. Cena samo 7 levov ali 7 K av. v

Pisatelj Insarov je izdal v Petrogradu delo: *Sovremennaja Francija*. Istorija tretje republike. Šteje 460 str. ter velja 2 r. 50 kop.

Tudi novih pripovednih del je izšla cela kopica. V. P. Lebedjev je izdal v Petrogradu *Za svjatuju obitelj*. Istoričeskij roman iz smutnago vremen. Šteje 240 str. ter velja 50 kop. — A. I. Krasnickij je izdal delo z naslovom *Věrnim putem*. Pověst iz sovremennoj žizni v dvuh častjah (228 str.), cena 50 kop. Izšla sta drugi in tretji zvezek *Razskazov* Maksima Gorkega (394 str). Cena po 1 r. — Neki „Burofil“ je izdal delo: *Za burov!* Russkije dobrovoljci v Transvaalč Pověst iz sobytij anglo-transvaaljskoj vojny 1899—1900. godov. Cena 50 kop. — Pisateljica T. Mjatljeva je izdala roman z naslovom: *Sestra miloserdija* Cena 1 r. Neki A. E. Zarin je izdal delo z naslovom: *Mušja i ženy*, v katerem je uvrščeno 23 drobnih pripovedek. Cena 1 r. 50 kop. Pisatelj I. Sohin je izdal *Derevenskije raskazy* (vaške pripovedke), cena 2 r., A. S. Šmidt *Kartiny šelězno dorožnoj žizni* (c. 1 r.), Ščebkin Kupernik pa *Nezamětnyje ljudi* in *Ničtožnyje mira sego*, cena vsakemu 1 r.

* * *

Modroslovje rusko je doletela velika izguba. Dné 13. avgusta je po dolgi in hudi bolezni umrl

Vladimir Sergjejevič Solovjev, eden izmed samostalnih zastopnikov ruske modroslovske misli XIX. stoletja. Pokojnik je bil sin znamenitega pisatelja „Istoriji Rossiji s drevnějših vremen“, profesorja moskovskega vseučilišča. Rodil se je l. 1853. v Moskvi. Ko mu je bilo 21 let, je dosegel na petrograjskem vseučilišču naslov magistra modroslovja. L. 1876.—1877. je predaval modroslovje na moskovskem vseučilišču. L. 1877. se je preselil v Petrograd, kjer je imel nekaj časa javna predavanja modroslovno-verske vsebine. L. 1881. je popustil profesuro ter se posvetil izključno vědi in književnosti. Napisal je dokaj naučno-modroslovnih, kritičnih in drugih člankov za časopise; mnogo jih je tudi izšlo v posebni izdaji, kakor „L' idée russe“ (Paris 1888¹), „Opravdanije dobra“, „Istorija i budućnost teokratiji, ili izslėdovanija vsemirno-istoričeskago puti k istinnoj žizni“, „Nacionalnyj vopros v Rossiji“ (dvojno izdanje), „Čtenija o Bogočelovčestvė“, „Tri razgovora o vojně, koncě mira i ob antihristč“ i. dr. Razven tega je bil Solovjev od l. 1892. urednik oddelka za modroslovje in njega zgodovino v „Enciklopedičeskem Slovarju“ Brokhousa in Efrona, kjer je priobčil dokaj posebnih člankov. Pokojnik je bil znan tudi kot pesnik. Vsa modroslovska dela Solovjeva so vzbujala splošno zanimanje književnosti in občinstva. (i + a.)

¹ O tem delu je pisal obširno prof. Stanislav Tarnowski v „Przeglądu Polskem“ l. 1889. Imenovani je smatral Solovjeva za najsvetlejšo zvezdo na ruskem severu.

Glasba.

Missa solemnis ad IV. voces inaequales cum organo aut comitantibus 2 Violinis, Viola, Violoncello, Contrabasso, 2 Clarinetis, Flauto, 2 Cornibus, Trombone. Composuit Ignatius Hladnik. Op. 38. — Ta maša, posvečena preč. gospodu dr. Sebastijanu Elbertu, proštu novomeškemu, se odlikuje po svojem krepkem, svežem slogu. Kratki, jasni stavki in efektna harmonizacija dobita še večji izraz po spremljevanju, katero more orkestralno proizvajano narediti res mogočen utis. Splošno pohvalo je dosegla ta maša, ko so jo izvajale prvič. g. uršulinke v Ljubljani ob evharistiškem shodu. Partitura s štirimi glasovi stane 4 K, 4 glasovi posebej so po 30 h, instrumentalna partitura stane 2 K

Cerkvena pesmarica za učence slovenskih ljudskih šol. Zložil in sestavil Danilo Fajgelj. Opus 163. Z dovoljenjem prečastitega knežonadškofijskega ordinarijata v Gorici. I. zvezek. V Ljub-

ljani l 1900. Založil dr. Fr. Sedej v Gorici. Tisk Miličeve tiskarne v Ljubljani. — Naš velezaslužni skladatelj g. Fajgelj je s to pesmarico jako ustregel šolskim voditeljem in organistom. Pri nas se vse premalo oziramo na otroško petje v cerkvi. Kako lepo je, če v cerkvi poje vsa mladež skupno lahke in mične cerkvene pesmi! Vzgojevalni pomen takega petja so drugod že davno spoznali, zato bi bilo prav, ako bi se tudi pri nas tega poprijeli. To petje bi bilo prvi korak k splošnemu ljudskemu petju, zakaj otroci si zapomnijo speve, ki se jih naučé v mladosti, in jih bodo pevali vedno, tudi v starosti. Letos je izšel prvi zvezek teh lahkih in ljubkih pesmic, ki so tako urejene, da za začetek ustrezajo vsakemu otroškemu dvoglasnemu zboru za navadne potrebe. Za pevce je izšel ta zvezek v 16^o in stane 40 h, za organiste je v večji izdaji tudi spremljanje in stane 1 K 20 h. Za dveintrideset pesmic ta cena

pač ni previsoka. To lično in porabno izdajo toplo priporočamo.

Slovanske hymny. F. Simáček v Pragi je izdal za 20 h napeve glavnih slovanskih narodnih himen s češkim prevodom. Te so: Ruska „Bože carja hrani!“, maloruska „Šče ne vmerla Ukrajina“, poljske „Bože, coś Polskę przez tak liczne wieki“, „Z dymem pożarów“, „Jeszcze Polska nie zginela“, češka „Kde

domov můj?“, slovaška „Hej, Slovaci, ešte naša slovenská reč žije“, hrvaška „Liepa naša domovina“, srbska „Onam' onamo! za brda ona“, bolgarska „Šumi Marica, okrvavena“, slovenska „Naprej zastave Slave!“, lužiško-srbske „Hišće Serbstwo njezhubjene, swój škit we nas ma“, „Rjana Łužica“ in „Naše Serbstwo z procha wstawa“. Priporočamo narodnim zborom.
Dr. E. L.

Narodno blago.

Nekaj vraž štajerskih Slovencev med Muro in Dravo.

(Priobčil *Bož. Flegerič.*)

Ako stopi krava na paši preko gnezda, palega z drevesa, izgubi mleko.

Človek, ki stopi na mesto, po katerem je drupal pes z zadnjima nogama (pèsje drapanje), dobi skrnino (protin).

Često se pripeti, da pri kaki hiši kokoš za rana jutra hripavo in kikavo poje. Ljudstvo pravi o takšnem petju, da je na smrt, ako je kokoš bela, na ogenj, ako je rjava, na žalost, ako je črna.

Ako prideš v hišo, četudi v svojo domačo, ne smeš položiti kape ali klobuka na mizo, ker gospodarju, pri katerem to storiš, krti vse grede po vrteh prerijejo.

S suho šibo ni smeti živine udarjati, ker potem omršavi in oslokne.

Večer pred Jurjevim mora pastir na dvorišču močno z bičem pokati. To pokanje odganja čarovnice.

Ako hoče gospodinja, da jej na noč pred Jurjevim ne pomolzejo čarovnice krav, mora stajina vrata oviti s kopinjem (*Brombeerstrauch*, *rubus*), in sicer s takim, katero ima tudi vrhove v zemlji, kar se često nahaja. Katero kravo to noč čarovnica pomolze, tista nima celo leto mleka.

Ako prašiči nočejo jesti, treba je v kopanjo pribiti kos najdene podkve.

Ako se napotiš kam po kakem važnem poslu, in ti zajec preskoči pot, vrni se precej domov, ker tisti dan ne boš ničesar opravil.

Ako se ti roji nočejo ustavljati doma pri ulnjaku, temveč vsak odleti v kako dupljo, ureži na pustni dan pred solnčnim vzhodom leto dni star glog ter ga

zapiči v zemljo pred panji; to bode pomagalo, da ne odleti tisto leto noben roj.

Mladi brezi ne smeš odrezati vrha; če to storiš, tepla te bo ista breza na sodnji dan.

Ako pride na dan sv. Barbare najprej ženska h kaki hiši, nočejo ondi kokoši nesti.

Na pustni dan luščijo kmetje pred solnčnim vzhodom koruzo za seme, koruzno batovje mečejo pa na sadna drevesa; na katerem drevesu obvisi več batov, tisto dotično leto bolj obrodi.

Ako hoče gospodinja, da ji kokoši na jednom mestu jajca nesó, mora jim na pustni dan v obroč zrnja nasuti.

Ako je pri kaki hiši gospodar umrl, ne smé se po njegovem pogrebu sedem dni njegova zemlja gibati. Če bi v tem času kdo na njegovem zemljišču kopal, oral itd., ne bi zemlja rodila sedem let. Ko pogrebci vzdignejo mrliča, mora kdo izmed domačih malo tepsti konje, krave in svinje, da se gibljejo. Kjer se to ne zgodi, tam ostane živina dolgo let jalova. Tudi vsak panj bučel se mora privzdigniti, ker inače ne prospevajo.

Ako imajo kje roditelji otroka, ki je nagle in hude jeze, mora ga mati na mlado nedeljo nekoli-kokrat s čižmom udariti, potem otroku jeza mine.

Ako otrok dolgo ne more hoditi, naj mati ureže leto staro leskovo šibico in ž njo na mlado nedeljo trikrat otroka udari, potem bo skoro shodil.

Lastovki ni smeti razdirati gnezda, tretji jajčic ali celó jemati mladičev iz gnezda, ker ona prinese ogenj in požge gospodarsko poslopje onega gospodarja, kjer se je to prigodilo.

Predragim sotrudnikom in naročnikom „Dom in sveta“.

Z največjo žalostjo je pretresla vse rodoljubne slovenske kroge vest o smrti našega neumornega urednika dr. Frančiška Lampeta. Zlasti naročniki in sotrudniki našega lista čutijo vso bridkost te izgube. Bodi na tem mestu izražena najtoplejša zahvala vsem, ki so med boleznijo in ob smrti gospoda urednika njemu in nam izkazovali svoje sočutje, srčna zahvala zlasti še vsem, ki so mu izkazali zadnjo čast ob pogrebu, in onim, ki so ob tej priložnosti darovali kaj za njegove sirote!

Globoka žalost nas sicer tare, in dobro vemo, da ne moremo nadomestiti rajnega pokojnika, vendar moramo odgovarjati že danes na nujno vprašanje: Kaj sedaj?

Delo, katero je začel pokojni gospod urednik in je vodil tako uspešno toliko let, je v sedanjih razmerah potrebno. Mi moramo to delo nadaljevati v pokojnikovem smislu. „Dom in svet“ je pod dosedanjim izvrstnim uredništvom si pridobil zaupanje vseh dobromislečih Slovencev. Videli so, da njegov urednik deluje požrtvovalno in z najblažjim namenom. Naše družine potrebujejo zabavnega in poučnega lista, kateri zanima odrasle, ki pa tudi ne pohujšuje mladine, ampak ki prijetno in zabavno poleg znanstvene resnice podaje tudi leposlovno in umetniško tvarino. Naši mladi nadarjeni pesniki, pisatelji in risarji pa morajo tudi imeti svoje ognjišče in zatočišče, v katerem najdejo podpore in vspodbude, kadar stopajo s plodovi svojega duha v javnost. In stari izkušeni pisatelji se kaj radi oglašajo v našem zboru, saj vidijo, da stojimo na stališču prave umetnosti, katera svojih bistvenih nazorov ne izpreminja, ampak zna svojo pravo estetično smer združevati tudi s slučajnimi oblikami, ki jih ravno nanese tehnični razvoj. Združevati konservativnost bistvenih umetniških pogojev z vsestranskim napredkom, to se nam zdi pglavitni smoter takega lista, kakor je „Dom in svet“. Časopis je odvisen od svojega časa in pisan za svoj čas, a nikdar ne sme pozabiti, da je njegov namen vzgojevalen in splošno kulturnen, in da se časnost izliva kot v svoj zadnji namen v večnost.

Naš pokojni gospod urednik je deloval v tem smislu, in mi moramo prevzeti od

njega sedaj to težavno nalogo. Od vseh stranij se oglašajo prijatelji našega lista, ki nas vspodbujajo, naj nadaljujemo to toli koristno delo. In ker se zanašamo na zvestobo svojih dosedanjih sotrudnikov in naročnikov, zato brez strahu zremo v bodočnost tudi v sedanjem tako težavnem položaju.

V pojasnilo vsem našim dragim prijateljem smo pa pač dolžni še natančnejšega obvestila. Da sem ravno jaz, ki se prvič podpisujem danes v tem listu kot urednik, prevzel ta težavni posel, ni niti moja zaslug, niti sad mojega prizadevanja. Udal sem se volji rajnega gospoda urednika, kateri ni mogel mirno umreti, dokler mu nisem trdno obljubil, da bom z vsemi svojimi močmi skrbel in delal za to, da ž njim ne zamró ona dela, ki jih je on začel s toliko vnemo in jih gojil s tolikim trudom in s toliko požrtvovalnostjo.

Ali sem se mogel ustavljati njegovi zadnji želji? In če mi tudi moja zavest očita slabost in nesposobnost — ko vidim pred seboj proseče oko umirajočega urednika, moram zatreti v sebi strah in bojazen in misliti na velikost in obveznost obljube, storjene ob smrtni postelji.

List je po oporoki rajnega gospoda urednika last „Marijanišča“. On je bil že prej tako ozko spojil oboje, da nam sedaj ne kaže ločevati tega, kar je rajni združil. Že prej je bil „Dom in svet“ marijaniški. Saj mu je zavod bil zibelka, ž njim je rastel, v njegovih prostorih je imel vedno svoj dom; ves zavod je bil dolgoleten sotrudnik listu, kakor je list zopet zelo povzdignil ugled zavoda in mu pridobil mnogo prijateljev. Vedno je rajni želel, da bi po njegovi smrti tako ostalo, in spoštovanje do njegove poslednje volje nas sili, da to razmerje ohranimo, dokler je mogoče.

To razmerje je pa listu v večjo korist, nego zavodu samemu, zakaj „Marijanišče“ ni iskalo doslej od lista nikdar gmotnega dobička, in po oporoki ga tudi odslej ne more imeti. Zakaj v oporoki je rajni gospod urednik zahteval, da ima vodstvo „Marijanišča“ dolžnost paziti na to, da bo med dohodki in izdatki lista vedno ravnotežje. Če pomislimo, da zavod čisto brezplačno oskrbuje celo upravništvo že, odkar list izhaja,

tedaj pač ne moremo zavodu lista vzeti, tem manj, ker bi list tudi sedaj še takoj občutil veliko gmotno izgubo, ako bi moral imeti svoje lastno drago upravištvo. Pokojnik je hotel list že meni podariti, pa ravno ti oziri so me nagnili, da sem podaritev odklonil, in rajnega, da je izpremenil svoj sklep.

Kakor se vidi iz tega, se pri listu razven osebe urednikove bistveno ne bo izpremenilo prav nič. Sotrudniki mu ostanejo, in tvarine je še od prej toliko, da smo za sedaj brez vse skrbi. Zlasti s slikami je list tako dobro preskrbljen, da zremo z zaupanjem v prihodnost.

Trudili se pa bomo na vso moč, da pridobimo listu še novih sotrudnikov. Razširili bomo po moči svoje delovanje na različne stroke, da bo list mnogostranski in splošno zanimiv. Skrbeli bomo, da bo pisan živahno in da bo zlasti književna naznanila prinašal redneje in hitreje, nego doslej.

Smer listu ostane povsem ista, kakor je bila doslej: Iskali bomo resnice in lepote v svitu katoliške vere, in kar bomo po svoji vesti spoznali za resnično, dobro in lepo, le to bomo podajali svojim naročnikom. Svosti

smo si velike odgovornosti, a z zaupanjem v božje varstvo in v pomoč svojih prijateljev bomo delovali vstrajno in nevstrašno.

Slednjič še jedna beseda prijateljem in častivcem rajnega gospoda urednika! Naš list mora svojemu ustanovitelju postaviti dostojen spomenik. Imam sicer v rokah dovolj gradiva za obširen življenjepis, vendar ga v listu nečem preveč raztegniti. Pokojni je bil v zvezi skoro z vsemi odličnejšimi pisatelji in umetniki in je deloval v najrazličnejših strokah. Ako bi jeden pisatelj sam popisoval to delovanje, sodil in opisoval bi ga morda jednostransko. Zato bom podal le kratek obris njegovega življenja in sliko notranjega razvoja. Prosim pa vse njegove prijatelje, da mi pošljejo o njem črtice, v katerih se bo iz njegovih besed in dejanj kazal njegov značaj. Te črtice bomo objavljali pod naslovom „Spomini na dr. Fr. Lampe“. Mislim, da mu tako postavimo najlepši spomenik in njegovim prijateljem najbolj ustrežemo.

*Dr. Evgen Lampe,
semeniški prefekt in začasni
vodja „Marijanišča“.*

Nekaj pesmij Jurija Vodovnika.

13. Pokopač.

Vse me črti in se boji,
beži pred mano vse;
pa slednjič ste le moji vsi,
karkolj vas živih je.

Jaz grem od vasi do vasi
brez vsega baranja;
od daleč jok mi prot' hiti,
že znam za vsacega.

'mam ograd z rožami obs'jan,
ki cvetejo lepo;
je z živim plotam ves obdan —
pokojnih dom je to.

V prijaznem miru tu vse spi,
prepira, krega ni;
počiva vsaki brez skrbi,
jih mirit' treba ni.

Nevesta poleg ženina
tu haja, sladko spi;
sovražnik poleg sovražnika
v prijaznosti leži.

Mladiča nada ino up
pod prstjo tu prhni;
pokončal vse je smrtni strup —
v spomin mu križ stoji.

Tu shranjen kralj ino berač
sta se pobratila;
je bil kdo vitez al' orač:
enaka sta oba.

Odprt je vsakemu moj hram,
naj bo al' star al' mlad;
mu streho in blazino dam,
rekoč: Počij se brat! —

Ko pride vrsta pa na-me,
— morbit' že skoro bo —
tud' mene, grobar, vsmili se
in deni spat telo!

In duši Bog vse dobro daj,
naj vživa večni mir,
v njen pravi dom — naj pride v raj —
kjer sreče vse je vir.